

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ 1907-2007

Ένας αιώνας στην υπηρεσία της επιχειρηματικής ιδέας

Γεωργία Μ. Πανσεληνά, Μαρία Μαυροειδή

Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών
1907-2007

Ένας αιώνας στην υπηρεσία της επιχειρηματικής ιδέας

ISBN: 978-960-8386-54-9

Απρίλιος 2007

© Copyright:

ΣΕΒ, Ξενοφώντος 5, 105 57 Αθήνα τηλ.: 211 - 50.06.000, fax: 210 - 32.22.929
www.fgi.org.gr info@fgi.org.gr

© Copyright σχεδιασμού έκδοσης: Εκδόσεις ΚΕΡΚΥΡΑ ΕΠΕ, Economia Publishing
© Copyright κειμένων: Γεωργία Μ. Πανσεληνά, Μαρία Μαυροειδή
© Copyright εικονογράφησης: Όπου αποδίδεται κατά περίπτωση

Παραγωγή:

Εκδόσεις ΚΕΡΚΥΡΑ ΕΠΕ Βλαχάβα 6-8, 105 51 Αθήνα
τηλ.: 210 - 33.14.714 fax: 210 - 32.52.283
www.economia.gr sales@economia.gr
www.economia.gr/bookstore bookstore@economia.gr

Γενική επιμέλεια: Γεωργία Μ. Πανσεληνά, Μαρία Μαυροειδή
Βοηθός έρευνας: Γιάννης Σκαλιδάκης
Διόρθωση: Μενίνα Φουρτούνη, Γιώτα Πολυδωροπούλου
Συντονισμός: Έφη Ανδρικοπούλου

Σχεδιασμός - καλλιτεχνική επιμέλεια: Λευτέρης Μαλαγάρης,
Ανδριάνα Παναγιωτοπούλου

Σελιδοποίηση - εξώφυλλο: Λευτέρης Μαλαγάρης,
Ανδριάνα Παναγιωτοπούλου

ΣΕΒ

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ

Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών 1907-2007

Ένας αιώνας στην υπηρεσία της επιχειρηματικής ιδέας

Γεωργία Μ. Πανσεληνά, Μαρία Μαυροειδή

Περιεχόμενα

Χαιρετισμός

Δημήτρης Δασκαλόπουλος.....	15
-----------------------------	----

Προλογικά σημειώματα

- Δημήτρης Π. Μαρινόπουλος.....	19
- Θεόδωρος Δ. Παπαλεξόπουλος	23
- Στέλιος Αργυρός	25
- Ιάσων Στράτος.....	27
- Ανδρέας Λ. Κανελλόπουλος	31
- Λευτέρης Αντωνακόπουλος.....	35
- Οδυσσέας Κυριακόπουλος.....	37

Εισαγωγικό σημείωμα

Γεωργία Μ. Πανσεληνά, Μαρία Μαυροειδή.....	41
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I: Από τους συλλόγους στον Σύνδεσμο: Το πλαίσιο, οι σκέψεις, οι προσδοκίες

1. Εμβρυώδης βιομηχανία: «Υπέρ της βιομηχανικής αμίλλης...»	46
2. Προς την ενηλικίωση: «Ότι δε η ελληνική ιδιοφυΐα δύναται να κάμη θαύματα, αποδεικνύεται εκ της επιτυχίας, ήτις έσπεψε τα πρώτα βήματα των παρ' ημίν ολίγων βιομηχάνων».....	53
3. Οι πρώτοι σύλλογοι: «Η ισχύς εν τη ενώσει!».....	60
3.1. Έμποροι-βιομήχανοι: Ανάμεσα σε δύο κόσμους... ..	62
3.11. Ο «σκοτεινός» ρόλος της Εταιρείας Ελληνικών Πρατηρίων	65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: 1907-1922: Από την εθνική πραγμάτωση στην Καταστροφή. Τα μεγάλα οράματα...

1. Η ιδρυτική πράξη: «Προς ανύψωσιν της αρτιπαγούς ημών βιομηχανίας...»	70
2. Το 8ο υπουργείο: «Δεν υπάρχει δυστυχώς επίσημος τις και ειδικός κηδεμών και αντιλήπτωρ...»	72
2.I. Προεδρία Η. Πουλόπουλου: «Είναι ανήρ πεντηκοντούτης περίπου την ηλικίαν, ό,τι διακρίνει αυτόν εκ πρώτης όψεως είναι ευφυΐα, ευγένεια, ομιλητικότης και φιλοπατρία».....	73
2.II. Προς το συνέδριο: «Ο ΣΕΒΒ εσκέφθη να επιδιώξη την διοργάνωσιν πανελληνίου Συνεδρίου...»	78
2.III. Προς την έξοδο: «Ο υπουργός ακούσας τους αντιπροσώπους του συνεδρίου, υπεσχέθη, ότι θα μελετήσει επισταμένως τας ευχάς του συνεδρίου»	81
3. Το κίνημα του 1909: Ο ΣΕΒΒ «δεν έλαβε εν ουδεμίā περιπτώσει πολιτικήν τινα χροιάν»	83
4. Περαιτέρω δράση: «Εσκεμμένη και μεμελετημένη φορολογία».....	86
5. Προεδρία Ν. Κανελλόπουλου: «Εξειλίχθη εις οικονομολογικήν προσωπικότητα, ομοίαν της οποίας αμφιβάλλομεν αν έχωμεν άλλους 2-3 καθ' όλην την Ελλάδα»	90
5.I. 1914: «Η Διοικητική Επιτροπή παρηκολούθησεν αγρύπνως [...] πάσαν νομοθετικήν της Κυβερνήσεως ενέργειαν».....	93
5.II. Περί σωματείων νόμος: «Ολονέν πυκνούνται αι γραμμαί του Συνδέσμου».....	96
5.III. Απεργιακό μέτωπο: «Αι μεταξύ των εργατών και εργοδοτών σχέσεις είνε σήμερον καθαρώς εμπορικάι. Ο εργάτης πωλεί την εργασίαν του εις τον εργοδότην»	98
6. 1915: «Αλλ' όταν βροντά και καπνίζη το τηλεβόλον, όταν ο εργάτης αφήνη το εργαλείον, διά να χειρισθή την λόγχην...»	100
6.I. Προς τον εθνικό Διχασμό: «Δυστυχώς αι πολιτικάι και πολεμικάι συνθήκαι της σήμερον είνε τοιαύται, ώστε πάσα [...] προσπάθεια θα έμενεν ατελεσφόρητος».....	103
6.II. 1916: «Εις την ιστορίαν της εξελίξεως της ελληνικής βιομηχανίας το 1916 θα καταλάβη μίαν από τας μελανωτέρας σελίδας»	106
6.III. 1917: «Μετά στενωτάτον αποκλεισμόν διαρκέσαντα επί 192 ημέρας...»	110
6.IV. Η βιομηχανία σε τροχιά πολέμου: «Δεν θα υπάρχουν, νομίζω, εις το τέλος του πολέμου νικηταί και ηττημένοι».....	111
7. 1918-1920: «Αγαθές προθέσεις και μελλοντικά σχέδια...»	114
7.I. Προεδρία Λ. Οικονομίδη: «Ισοστάσιος του Ν. Κανελλόπουλου, πελοποννήσιος και αυτός [...], ο λογιώτερος των βιομηχάνων μας»	114

7.II. «Η Ελλάς βιομηχανικώς μετά τον πόλεμον»: Σχέδια και κατευθύνσεις	116
7.III. Από το Ανώτατο Συμβούλιο Εμπορίου και Βιομηχανίας στην κυβέρνηση: Ο ΣΕΒΒ κατοχυρώνει πολιτικό ρόλο.....	118
7.IV. 1919: «Θα αναστήσωμεν την ωραίαν Ιωνίαν».....	119
7.V. «Η έλλειψις της βιομηχανικής πίστεως είνε ο εφιάλτης, ο πιέζων τον Έλληνα βιομήχανον και βιοτέχνην».....	120
7.VI. Εργατικό κίνημα και βιομηχανικός κόσμος: «Εις των κυρίων, αν όχι και ο κυριώτερος, σκοπών της υπάρξεως του ημετέρου Σωματείου».....	121
7.VII. Εργατική νομοθεσία: «Οι εργάται όλου του κόσμου επέτυχον τους δύο κυρίους σκοπούς των, διά τους οποίους ηγωνίζοντο από τριών τετάρτων του αιώνος».....	124
7.VIII 1920: Ο ΣΕΒΒ συμμετέχει στα μεγάλα οράματα.....	128
7.IX. Η βιομηχανική απογραφή του 1920: «Η πρώτη σοβαρά και αξιόπαινος υπηρεσία του Υπουργείου της Εθνικής Οικονομίας».....	131
7.X. Από την Ακαδημία του Ρουσόπουλου στη Σιβιτανίδειο	133
8. 1921-1922: Προς την Καταστροφή	134
8.I. Προεδρία Α. Χατζηκυριάκου: «Ακάματος εμπυκωτής της βιομηχανικής ιδεολογίας»	134
8.II. 1922: Το τέλος των εθνικών οραμάτων... ..	138
8.III. ...και η αρχή του βιομηχανικού οράματος	141
8.IV. Η επόμενη μέρα... ..	143

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: 1923-1940: Ανάμεσα σε δύο πολέμους. Οι δρόμοι της εκβιομηχάνισης...

1. Νέες προοπτικές	146
2. Διεθνής οικονομική κρίση και ελληνική αναδίπλωση	148
3. «Το έτος 1923 υπήρξε διά την Βιομηχανίαν ημών πλήρες οικονομικών ανωμαλιών»	151
3.I. Απεργιακό μέτωπο: «Θ' αμυνθώσιν οι βιομήχανοι δι' όλων των μέσων, άτινα διαθέτουσιν».....	154
3.II. Ένα δασμολόγιο που δεν εφαρμόζεται και ένας νόμος που παραβιάζεται... ..	156
4. 1924: Έτος κυβερνητικής αναταραχής και «βιομηχανικού οργασμού»	158
4.I. Οι κοινωνικές συγκρούσεις εντείνονται... ..	162
4.II. «Να προχωρείτε χωρισμένοι, αλλά να μάχεσθε ηνωμένοι»	163

4.III. Εφοπλιστές και βιομήχανοι συνασπίζονται: «Ίδετε τους βραχιόνες της ηνωμένης Ελληνικής εργασίας»	164
5. 1925-1926: Προεδρία Κ. Νέγρη: «Τα δικαιώματα αιτήματα της ημετέρας οργανώσεως ήτο αδύνατον να εισακουσθώσιν».....	166
5.I. 1925: Από τη δημοκρατία στη δικτατορική εκτροπή.....	168
5.II. Τα ξένα κεφάλαια εισρέουν στη χώρα	169
5.III. «Βέβηλος χειρ κατά της Εθνικής Βιομηχανίας»: Ο Σύνδεσμος αντιμέτωπος με τη «δικτατορική νομοθύελλα»!.....	170
5.IV. «Ολόκληρος η χώρα είχε υποταχθή εις την αυθαίρετον θέλησιν ενός ανθρώπου»	175
6. Η αποκατάσταση της δημοκρατίας: Προς την «ανακάθαρσιν της δικτατορικής νομοθυέλλης».....	177
6.I. Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης: «Η πρώτη εν Βαλκανική και γενικώτερον εν Ανατολή οργανουμένη Διεθνής Εμπορική και Βιομηχανική Έκθεσις»	178
6.II. Από τον εξωτερικό δανεισμό στη βιομηχανική πίστη;.....	180
6.III. 1927: Προεδρία Α. Χατζηκυριάκου: «Ενώ η ιδιωτική πρωτοβουλία δρα εις στην πρώτην γραμμήν [...], η Πολιτεία παρουσιάζεται ως μητριά σκληρώς παρεμποδίζουσιν ταύτην».....	182
6.IV. 1928: «Πού βαινομεν; Πού πηγαίνομεν;» Προς τη «μεγάλη τετραετία»	189
7. 1929-1932: Το στοίχημα της «μεγάλης τετραετίας»	193
7.I. 1929-1930: «Να γίνη η Ελλάς αγνώριστος»	193
7.II. Τα εν οίκω	195
7.III. Το «προστατευτικό» κράτος	199
7.IV. Περί μέτρων ασφαλείας... ..	205
7.V. «Συστηματική και μεμελετημένη διαφήμισις»	206
7.VI. ΟΛΠ: Ένας Οργανισμός γεννιέται... ..	208
7.VII. «Ζητούμεν στατιστικήν».....	211
7.VIII. 1931-1932: Προεδρία Κ. Νέγρη: «Η επιβολή και το κύρος του εις τους κύκλους της οικονομικής ηγεσίας ήτο απέραντος»	213
7.IX. «Ο κ. Μιλτ. Ζάννος μόλις προ ολίγου είδε τον κ. Βενιζέλον, όστις τον διεβεβαίωσεν ότι πρέπει να είμεθα απολύτως ήσυχοι επί της οικονομικής καταστάσεως και της σταθερότητος της δραχμής!»	219
7.X. Εργασία: «Δι' αυτού και μόνου τρόπου θα εμπεδωθεί η κοινωνική πειθαρχία».....	225
7.XI. «Η Κυβέρνησις μόνον υποσχέσεις δίδει ότι υποστηρίζει την βιομηχανίαν, εις την πραγματικότητα όμως ουδέν πράττει»	229

8. 1933-1935: Η πολιτική «δοκιμασία».....	233
8.I. Προεδρία Ν. Δέδε: «Με τον ήπιον, προσηνή και ευπροσήγορον χαρακτήρα του, επέτυχε να συμβιβάση και να συνενώσει όλον τον βιομηχανικόν κόσμον».....	234
8.II. «Ο κρατικός παρεμβατισμός [...] τυγχάνει απορριπτέος».....	238
8.III. Ασφάλειες και ανασφάλειες... ..	244
9. 1935: Η Δημοκρατία κλυδωνίζεται... ..	248
9.I. Προεδρία Ι. Τερζάκη: «Ο κατ' εξοχήν αντιπροσωπευτικός τύπος του Έλληνος βιομηχάνου»	249
9.II. Βιομηχανία-Εμπόριο: Μια εκρηκτική σχέση	254
9.III. «Σημαντική και ρυθμική εξέλιξις της ελληνικής βιομηχανίας»	257
10. 1936-1940: Προς τον πόλεμο	264
10.I. Η μεταξική δικτατορία και η οικονομία	267
10.II. «Παμβιομηχανικός συναγερμός».....	268
10.III. Βιομήχανοι εναντίον εμπόρων: Η αντιπαράθεση κορυφώνεται.....	271
10.IV. Δημοτικός φόρος: «Παρακολουθών και καταδιώκων δίκην κακού δαίμονος το προϊόν της Ελληνικής βιομηχανίας»	273
10.V. «Η πολύμηνος εργασία του κ. Ανδρ. Χατζηκυριάκου ως υπουργού της Εθνικής Οικονομίας θα αφήση ανεξίτηλα τα υπέρ της προαγωγής της εν γένει οικονομικής ζωής του τόπου αποτελέσματά της»	276
10.VI. Τα «σκοτεινά σημεία» του εράνου υπέρ της αεροπορίας.....	277
10.VII. «Η βιομηχανική τάξις [είναι] έτοιμη ψυχολογικώς να συμπαραστή, αναλαμβάνουσα όσας έπρεπε θυσίας και προσφέρουσα όσας διέθετε δυνάμεις».....	279
10.VIII. Το τέλος του Μεσοπολέμου... ..	283

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: 1940-1949: Στη δίνη της Κατοχής και του Εμφυλίου. Κλυδωνισμοί και αναταράξεις

1. 1941: «Η πλήξασα το Έθνος μας συμφορά είναι ανωτέρα πάσης άλλης σκέψεως»	286
2. 1942-1943: Στην καρδιά της Κατοχής... ..	294
2.I. «Βιβλίον Συσσιτούντων».....	294
2.II. «Η Διοίκησις του Συνδέσμου [...] κατώρθωσεν ώστε το σκάφος της δοκιμαζομένης Βιομηχανίας να μη προσκρούση ανεπανορθώτως εις τας υφάλους...»	299

2.III. Εσωτερικές υποθέσεις...	302
3. 1944: «Η χειροτέρα περίοδος της υπερτριετούς δουλείας μας»...	305
4. 1945-1949: Ανάμεσα στον πυρετό της Ανασυγκρότησης και στο δικασμό του Εμφυλίου...	312
4.I. Προεδρία Χ. Κατσάμπα: «Πέραν από τα κεφάλαια και τα κίνητρα, η βιομηχανία θέλει, προ παντός, αγάπην...»	312
4.II. Από τη συνύπαρξη στο «διαζύγιο». Ο Σύνδεσμος αποχωρίζεται οριστικά τη βιοτεχνία	319
4.III. «Φρονούμεν ότι προς δύο κατευθύνσεις δέον σταθερώς να τείνη μία υγιής βιομηχανική πολιτική»	322
4.IV. 1947: Από την UNRRA στο Σχέδιο Μάρσαλ	323
4.V. 1948: «Η προκατάληψις κατά των βιομηχάνων είναι έκδηλος εις παν μέτρον και πάσαν ενέργειαν των υπευθύνως διαχειριζομένων τα οικονομικά ζητήματα της χώρας»	328
4.VI. Προεδρία Σ. Σινιόσογλου. Ένας κύκλος κλείνει: Το τέλος του Εμφυλίου	332

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: 1950-1966: Στην τροχιά της ανασυγκρότησης. Καινοτόμες πρωτοβουλίες

1. Το τέλος των συγκρούσεων και η αρχή της ανασυγκρότησης	338
2. Προεδρία Χ. Κατσάμπα. Ο ΣΕΒ αναλαμβάνει «έντονον αγώνα διά την ματαίωσιν των διαφαινομένων σκοτεινών αντιβιομηχανικών επιδιώξεων»	339
2.I. «Έκτακτες περιστάσεις». Από τη σύλληψη στην προεδρία	340
2.II. Ο ΣΕΒ απογράφει το εργατικό δυναμικό της βιομηχανίας	343
2.III. «Ο Σύνδεσμος διά πρώτην φοράν λογίζεται [...] ισότιμος προς το Κράτος και την Αμερικανικήν Αποστολήν»	345
3. Προεδρία Α. Τσάτσου. «Η κατάσταση εμφανίζει την μορφήν Κράτους, χαρακτηρίζοντος εαυτό ως αστικόν αλλά μη πιστεύοντος εις την ιδιωτικήν πρωτοβουλίαν»	348
3.I. Εκθέσεις και πάλι εκθέσεις...	351
3.II. Η έκθεση Βαρβαρέσου και ο ΣΕΒ	352
3.III. Από τον Πλαστήρα στον Παπάγο	353
3.IV. Στη Στέγη της Βιομηχανίας	356
3.V. Επισκέψεις και γεύματα	360

4. Προεδρία Ν. Δρίτσα: «Δεν επιτρέπεται βραδυπορεία της Ελληνικής Βιομηχανίας ενώπιον των οσονούπω σχηματιζομένων ευρύτερων υπερεθνικών παραγωγικών και καταναλωτικών συνασπισμών»	363
4.I. Αντιμέτωποι με το ευρωπαϊκό δίλημμα: ΕΟΚ ή ΕΖΕΣ;	368
5. Προεδρία Γ. Δράκου: «Οι φίλοι μας άγγλοι θα τον έλεγαν [τον ΣΕΒ] ένα team εξαιρετού αποδοτικότητος»	370
5.I. Η λύση του διλήμματος: ΕΟΚ.....	370
5.II. Οργανισμός Βιομηχανικής Αναπτύξεως εν δράσει... και εν αδρανεΐα	373
6. Προεδρία Λ. Κανελλόπουλου «Η οικογενειακή παράδοσις και η συμβολή του εις την βιομηχανικήν ανάπτυξιν της χώρας είναι γνωσταί»... ..	377
6.I. «Εξευρωπαϊσθώμεν!».....	380
7. 1962-1963: Το όραμα του Γ. Δράκου για τον ΣΕΒ: «Πρέπει [...] να γίνη λέων»	383
7.I. Ο ΣΕΒ εκτός συνόρων... ..	386
7.II. Από την ΕΡΕ στην Ένωσι Κέντρου	388
8. Ο Σύνδεσμος και η Ένωσι Κέντρου: «Πρωθυπουργική βιομηχανολογία»... ..	391
8.I. Ο βιομηχανικός κόσμος διεκδικεί ευθύνες και όχι θέσεις... ..	397
9. Ο Δ. Μαρινόπουλος, πρόεδρος του ΣΕΒ σε χαλεπούς καιρούς... ..	400

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: 1967-1981: Από το πραξικόπημα στη Μεταπολίτευση. Η αμφίρροπη διαδρομή

1. Η «επταετία της δικτατορίας»... ..	404
1.I. Προεδρία Δ. Μαρινόπουλου: Στην αιχμή των εξελίξεων... ..	408
1.II. Προεδρία Ι. Μητσού: «Εδραιώθη το γόητρόν του [ΣΕΒ] ως εκπροσώπου της βιομηχανίας, της οποίας αι απόψεις, [...] ακούονται μετά προσοχής»	414
2. Η περιπετειώδης Μεταπολίτευση... ..	425
2.I. Το Βιομηχανικό Συνέδριο: «Μια διακήρυξις αισιοδοξίας»... ..	426
2.II. «Θέλουμε ή όχι να έχουμε βιομηχανία;».....	430
2.III. Για την ευρωπαϊκή ετοιμότητα... ..	434
2.IV. «Νέα διοίκησις, αλλά αμετάθετοι οι στόχοι του ΣΕΒ!».....	437

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: 1982-2000: Με τον αέρα της «Αλλαγής»... Ευρωπαϊκοί προσανατολισμοί

1. Ένας χρόνος «Αλλαγής» και 75 χρόνια ΣΕΒ...	448
1.I. ΣΕΒ-κυβέρνηση: Δύο παράλληλοι μονόλογοι...	450
1.II. Προς το 1992: «Έτος-υπόσχσεις» ή «έτος-απειλή»;	462
1.III. 1989: Προς τη συναίνεση...	464
2. 1990-2000: «Η Ελληνική Βιομηχανία ανασυντάσσεται»...	467
2.I. Από το Μάαστριχτ στην ΟΝΕ	468
2.II. Αισιοδοξία υπό προϋποθέσεις...	473

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Νέα χιλιετία. Η υπόσχεση...

1. Ο Σύνδεσμος των νέων...	478
Πρόεδροι του πρώτου αιώνα...	492
Οι στέγες του Συνδέσμου: Χρονικό μιας περιπλάνησης στο κέντρο της Αθήνας...	502
Σημειώσεις - Πηγές - Βιβλιογραφία	506
Ευρετήριο	561
Βιογραφικά συγγραφέων	572

Χαιρετισμός

Η εξιστόρηση της πορείας του ΣΕΒ, από την ίδρυσή του έως τις μέρες μας, αναδεικνύει με σαφήνεια το κύριο χαρακτηριστικό του θεσμικού αυτού οργάνου στο οποίο έχω την τιμή να προεδρεύω αυτή την περίοδο. Κι αυτό είναι η συνεχής προσαρμογή στις οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές, η συνειδητοποίηση δηλαδή επερχόμενων εξελίξεων και η ενσωμάτωσή τους στα πιστεύω και στις πράξεις του ΣΕΒ, με τρόπο που του επιτρέπει πάντα να αφουγκράζεται τις ευαισθησίες του κοινωνικού συνόλου και να ανταποκρίνεται σ' αυτές – τουλάχιστον στο μέτρο του δυνατού.

Οι προσαρμογές αφορούν, έτσι, όλες τις πλευρές της πολύμορφης δραστηριότητας του ΣΕΒ: τη σύνθεση των μελών του, τη δομή της οργάνωσής του, τον τρόπο λειτουργίας του, τη μορφή των θεσμικών του παρεμβάσεων, το σχεδιασμό των πολιτικών του και, τέλος, τη σύνθεση και τις προτεραιότητες των στόχων που υιοθετεί.

Έτσι, δεν είναι διόλου τυχαίο ότι από τον Σύνδεσμο Ελλήνων Βιομηχάνων και Βιοτεχνών – που ήταν η ιδρυτική ονομασία του ΣΕΒ το 1907– περάσαμε το 1946 στον Σύνδεσμο Ελλήνων Βιομηχάνων και το 1979 στον Σύνδεσμο Ελληνικών Βιομηχανιών. Ήταν αλλαγές στην επωνυμία, που αντικατόπτριζαν τις αλλαγές στη μορφή και στη δομή τόσο της ελληνικής επιχείρησης όσο και της ίδιας της οικονομίας. Και από τα αρχικά μέλη του ΣΕΒ, που περιορίζονταν στην ελληνική μεταποίηση, περάσαμε σήμερα σ' έναν οργανισμό που αντλεί τα μέλη του απ' όλους τους τομείς της ελληνικής οικονομίας.

Ανάλογες μεταβολές υπήρξαν και στις θέσεις του ΣΕΒ, οι οποίες σταδιακά απομακρύνθηκαν από τη συντεχνιακή λογική και την εξάρτηση της ανάπτυξης από το κράτος και σήμερα εκφράζουν αφενός μεν ευρύτερους προβληματισμούς για τη μορφή και την πορεία της ελληνικής οικονομίας και θέτουν ως βασικό κριτήριο της επιτυχίας την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής – ως το δίδυμο που μπορεί να επιτελέσει πραγματική οικονομική και κοινωνική πρόοδο. Αφετέρου, δε, προωθούν την έννοια της υγιούς επιχειρηματικής δράσης, προβάλλουν το περιεχόμενο και τη σπουδαιότητα της σύγχρονης επιχειρηματικής ηθικής και τονίζουν τη σημασία που έχει για την οικονομία και την κοινωνία η σύγχρονη επιχείρηση ως παράδειγμα ομαδικής δουλειάς, παραγωγικότητας, οργάνωσης και αποτελεσματικότητας.

Οι θέσεις του ΣΕΒ είναι συντονισμένες με τα μεγάλα ρεύματα που επικρατούν στον κόσμο, γι' αυτό συχνά θέτουν ζητήματα που στη χώρα μας είτε αγνοούνται είτε αντιμετωπίζονται με παρωχημένους τρόπους. Αντιπροσωπευτικό, μέσα στο πλαίσιο αυτό, είναι το παράδειγμα της σταθερής θέσης του ΣΕΒ ως προς την ένταξη της χώρας στην –τότε– ΕΟΚ.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ
Πρόεδρος ΣΕΒ

Θέση που διατυπωνόταν με ιδιαίτερη σαφήνεια και επιμονή όταν η πλειονότητα των πολιτικών δυνάμεων και της κοινής γνώμης ήταν εχθρικά διακείμενες ή, στην καλύτερη περίπτωση, αδιαφορούσαν.

Φέτος, που γιορτάζουμε τα 50 χρόνια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο ΣΕΒ αισθάνεται υπερήφανος που μπορεί να επικαλεστεί 50 χρόνια αταλάντευτης τοποθέτησής του υπέρ του ευρωπαϊκού προσανατολισμού της χώρας. Υποστήριξε τη Συμφωνία Σύνδεσης το 1961, χαιρέτησε την ένταξη το 1981 και στήριξε με όλες τις δυνάμεις του την πορεία προς την ένταξη στην ΟΝΕ το 2001. Ο ΣΕΒ είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης Βιομηχανιών και Εργοδοτικών Οργανώσεων από το 1958 και το γραφείο του στις Βρυξέλλες λειτουργεί από το 1962.

Σήμερα οι θέσεις του ΣΕΒ ακούγονται με περισσότερη προσοχή, γιατί έχουμε αποδείξει με τη δράση μας ότι η ουσία των προτάσεών μας είναι συντονισμένη με τις ανάγκες της κοινωνίας και της εποχής. Το γεγονός αυτό μάς θέτει μπροστά σε νέες, αυξημένες ευθύνες απέναντι στην κοινωνία.

Ο ΣΕΒ είναι σήμερα ο κατ' εξοχήν θεσμικός εκπρόσωπος της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και της σύγχρονης ελληνικής επιχείρησης. Για να ανταποκριθεί με επάρκεια σ' αυτή τη βαριά ευθύνη, απευθύνεται ανοικτά προς την κοινωνία και την καλεί σε κοινό προβληματισμό και κοινή προσπάθεια για το κοινό μας μέλλον. Απευθύνεται στους εργαζόμενους και τους καλεί να αναζητήσουν αυτά που μας ενώνουν, για να προωθήσουμε αποτελεσματικά την κοινή μας επιδίωξη για οικονομική και κοινωνική πρόοδο. Απευθύνεται στους κοινωνικούς εταίρους, στον επιχειρηματικό κόσμο, σε κάθε άνθρωπο της δημιουργίας και της δράσης, με την πρόσκληση να συμπορευτούμε με βήμα ταχύ και σταθερό. Απευθύνεται, τέλος, στην πολιτεία και την καλεί να συμβάλει θετικά στη μεγάλη πρόκληση της εθνικής κοινωνικής και παραγωγικής προσαρμογής.

Λέγεται συχνά ότι οι άνθρωποι της δράσης, προσανατολισμένοι με εμμονή στο μέλλον, δεν σταματούν για να κοιτάξουν πίσω, δεν γράφουν την ιστορία τους. Ο ΣΕΒ με την έκδοση αυτή στρέφεται στο παρελθόν του, αποτιμά την πορεία του και διδάσκεται. Ανέφερα πιο πάνω ότι η αποτίμηση αυτή μάς δείχνει την ικανότητα του ΣΕΒ να αλλάζει και να προσαρμόζεται. Μας δείχνει, όμως, παράλληλα, ότι όλες οι αλλαγές εντάσσονται σε μια κοίτη που εξασφαλίζει συνέπεια σε αρχές και συνέχεια στην πράξη. Στην ίδια αυτή κοίτη πορευόμαστε σήμερα, αλλάζοντας.

Προλογικά σημειώματα

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Π. ΜΑΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ
Πρόεδρος ΣΕΒ
1966-1970, 1974-1978

Για τη συμπλήρωση 100 χρόνων ζωής του ΣΕΒ, που άλλαξε σε αυτό το διάστημα αρκετά ονόματα, ζητήθηκε από εκείνους που είχαν την ευθύνη της ηγεσίας του να τοποθετήσουν τον ΣΕΒ διαχρονικά. Βεβαίως, η παράκληση απευθύνεται στην περίοδο που ο καθένας τους ηγήθηκε του Συνδέσμου. Φυσικά, είναι πολύ δύσκολο να ξεχωρίσει κάποιος περιόδους και τοποθετήσεις κι αυτό γιατί ο ΣΕΒ παρακολούθησε την εξέλιξη της ζωής του τόπου, έζησε τις χαρές και τις λύπες του και στον τομέα του χάραξε ορισμένες κατευθύνσεις. Οι τολμηροί άνθρωποι που έφτιαξαν τον ΣΕΒ ήταν εκπρόσωποι μιας δυναμικής ομάδας πολιτών με ελεύθερη σκέψη, πολύ θάρρος, πίστη στον εαυτό τους και στους συνεργάτες τους και έβαλαν όλη τους την προσωπικότητα για να πετύχει ένας σκοπός που ήταν εθνικός.

Εθνικός κατά το ότι εξέφραζε, από τη μια μεριά, την κοινωνική θέση της βιομηχανίας στην τότε ελληνική κοινωνία, ενώ, από την άλλη, την επιθυμία των προσωπικών τους επιτευγμάτων και του κέρδους που είναι αναπόσπαστο στοιχείο κοινωνικής επιβολής.

Εγώ είχα την ιστορική τύχη να βρεθώ επικεφαλής του ΣΕΒ σε μία φάση γρήγορης ανάπτυξης, πολλής αισιοδοξίας, πολλών ελπίδων και μετά το τέλος μιας εποχής που ήταν όλα μαύρα, αλλά έβλεπε το φως της άνοιξης.

Είχε περάσει η πρώτη γενιά των μεγάλων δημιουργών και η ελληνική κοινωνία βιάδιζε καθυστερημένη από τις υπόλοιπες κοινωνίες του δυτικού κόσμου, λόγω των περιπετειών που είχε ο τόπος μας και που θα παρέτειναν τον πόλεμο κατά τουλάχιστον μία δεκαετία.

Αυτή η κοινωνική αφροσύνη και ανευθυνότητα, σε συνδυασμό με τον εμφύλιο πόλεμο και τις συνέπειές του καθυστέρησαν την ανάπτυξη κατά δέκα χρόνια. Έτσι φθάσαμε στην περίοδο του '50, όταν ο υπόλοιπος κόσμος είχε ήδη μπει στην ανασύνταξη και δημιουργία, να βρεθούμε στο πρώτο σκαλοπάτι της ελπίδας.

Ωστόσο, αυτό ήταν ένα μεγάλο κίνητρο για τους ζωντανούς νέους της εποχής. Οι γεροντότεροι αισθάνθηκαν τις ανάγκες της εποχής και θέλησαν να βάλουν νέο αίμα επιλογής προσώπων στη διοίκηση του ΣΕΒ. Ο μέσος όρος ηλικίας της διοίκησης έπεσε από τα 70 σε λιγότερο από τα 50 χρόνια.

Δεν έκαναν μόνο αυτό, έδωσαν, από μια μεριά, την ελευθερία δράσης σε αυτούς που εμπιστεύτηκαν τον Σύνδεσμο και τα οικονομικά μέσα να προχωρήσουν σε μια μεταβολή των συνθηκών λειτουργίας και κοινωνικής ένταξης του ΣΕΒ. Δηλαδή, ως τότε ο Σύνδεσμος ήταν ένα κλειστό επαγγελματικό συμβούλιο που είχε επίδραση στην κοινωνία είτε μέσω των κυβερνητικών έργων ή άλλων ενεργειών που επηρέαζαν την πρόοδο του τόπου.

Όπως ξέρετε, οι δεκαετίες του '50 και '60 ήταν η εποχή που η Ελλάδα προσπάθησε και κέρδισε την προσέγγισή της στην Ευρώπη. Αυτό συμφωνήθηκε με τους Γέροντες και εκείνους που επρόκειτο να ηγηθούν του ΣΕΒ.

Εάν ανατρέξετε στα πεπραγμένα εκείνων των χρόνων, θα βρείτε ότι έξω από τα διοικητικά πρόσωπα υπάρχει καταστατική διάταξη για το Συμβούλιο των Γερόντων, το οποίο έχει συμβουλευτικό χαρακτήρα στη Διοίκηση και βοήθησε στο να δημιουργηθεί μια πολιτική ισόνομη, η οποία εξέφραζε την άποψη της βιομηχανίας στην ανάπτυξη του τόπου. Παρόλο που οι πρόεδροι άλλαζαν, η πολιτική είχε ενότητα και συνέχεια.

Οι Γέροντες, όταν μου πρότειναν να γίνω πρόεδρος του ΣΕΒ, μου έδωσαν την ελευθερία να εκφράσω μια καινούργια πολιτική και, φυσικά, μου ζήτησαν να τους πω πώς σκέφτομαι αυτή την πολιτική. Η απάντηση ήταν διττή: Η περιγραφή των κοινωνικών μας θέσεων και των μέσων για την επίτευξή τους, καθώς και η οργανωτική προσπάθεια για να μπορούμε να πετύχουμε το σκοπό μας. Ελευθερία, γνώση και πληροφόρηση. Ελευθερία σημαίνει το άνοιγμα της πόρτας προς όλη την κοινωνία. Αυτό, βεβαίως, σήμαινε και έγινε το άνοιγμα της πόρτας του ΣΕΒ στους δημοσιογράφους, οι οποίοι πλέον ήταν συνεργάτες μας που μετέδιδαν στην κοινωνία τις απόψεις του ΣΕΒ. Για να πετύχουμε τους σκοπούς που είχαμε θέσει, δημιουργήσαμε ένα καινούργιο επιτελείο.

Βασικά στελέχη του επιτελείου ήταν ο παλιός γενικός διευθυντής του ΣΕΒ, που ήξερε πολύ καλά ελληνικά και αποτελούσε τον κειμενογράφο των εκδόσεων του ΣΕΒ (Αλέξανδρος Μπάρδας), ένας καταξιωμένος δημοσιογράφος που ήξερε να διατυπώνει κατά τρόπο αντιληπτό από όλους τις απόψεις μας (Μάνος Σαφαρίκας) και τέσσερις-πέντε νέοι επιστήμονες που ανέλαβαν τη δημιουργία των θέσεων του ΣΕΒ.

Δημιουργήσαμε, δηλαδή, τροφή σκέψεως για ανθρώπους που ενδιαφέρονταν να τοποθετηθούν όχι πάντοτε μαζί μας αλλά που πίστευαν στην ειλικρίνειά μας.

Δημιουργήσαμε την επιτροπή μελετών που αργότερα εξελίχθηκε στο IOBE. Από αυτή την επιτροπή προέκυψαν αρκετά νομοσχέδια με πρώτους τους αναπτυξιακούς νόμους και το νόμο περί κεφαλαιαγοράς και μια σοβαρή μελέτη για το ασφαλιστικό, της οποίας οι βασικές ιδέες περιέχονται στο ασφαλιστικό νομοσχέδιο που ψηφίστηκε πολύ αργότερα. Επιπλέον, αυτή η μελέτη έκανε προτάσεις για νομοθετήματα που αφορούσαν την ανάπτυξη της οικονομίας, τα οποία και τώρα είναι σε εφαρμογή.

Στην πρώτη σύσταση της επιτροπής, πρόεδρος ήταν ο καθηγητής Γιώργος Κουτσουμάρης και μετέπειτα γενικός διευθυντής του IOBE.

Τελικά, η πολύ λιτή στελέχωση του ΣΕΒ έδινε τη δυνατότητα ευελιξίας σε αποφάσεις και σε εφαρμογές. Βεβαίως, οι άνθρωποι του Συμβουλίου, τους οποίους μπορείτε να βρείτε στους απολογισμούς του ΣΕΒ για μεν το πρώτο συμβούλιό μου, είχαν μέσο όρο ηλικίας πιο κάτω από τα 50 χρόνια και εγώ ήμουν στα 40.

Κάναμε και λάθη τα οποία όμως είχαμε τη διάθεση να τα διορθώσουμε. Κατά τη δικτατορία κάναμε την αντίστασή μας κατά νοήμονα τρόπο, έφθασε όμως η ώρα που αυτή η νοημοσύνη δεν ήταν ανεκτή στην τότε κυβέρνηση. Μου ζητήθηκε να αποχωρήσω ή να ακολουθήσω την πολιτική τους, αυτό όμως δεν ήταν δυνατόν.

Και τότε –με περιστατικά που δεν έχουμε λόγο να περιγράψουμε– εδέχθη ο Γιάννης Μητσός να αναλάβει την προεδρία, διατηρώντας τις αρχές του ΣΕΒ.

Σε αυτή την περίοδο δοκιμάστηκε η αντοχή του οργανωτικού σχήματος του ΣΕΒ, γιατί ο μεν τύπος σεβάστηκε την προσπάθειά μας και δεν επηρέασε την κοινή γνώμη για την εξέλιξη στους κόλπους του ΣΕΒ τα δε μέλη του επέδειξαν υποδειγματική πειθαρχία και ακολούθησαν τις προτάσεις του συμβουλίου τους. Βεβαίως, αυτό έγινε με γόνιμη συζήτηση με τα μέλη του ΣΕΒ και η απόφαση ήταν ομόθυμη και άρρηκτη. Έτσι αποφεύχθηκε η ανάθεση της προεδρίας του ΣΕΒ σε επιλογές κυβερνητικές και συνεχίστηκε, όσο ήταν δυνατόν, η κανονική λειτουργία.

Το '74, λίγο πριν από τη Μεταπολίτευση, μου ζητήθηκε να αναλάβω ξανά την προεδρία του ΣΕΒ και όλα πήγαν πάρα πολύ ομαλά. Ήταν ορατό ότι ερχόταν μια μεταβολή, γι' αυτό, τον Μάιο του '74, σε μια press conference ανακοίνωσα ότι θα αναλάβω και πάλι την ευθύνη του ΣΕΒ, διότι βλέπω να έρχεται η άνοιξη και αισθάνομαι ότι έχω χρέος να αφιερώσω τις όποιες δυνατότητές μου στην ομαλή μετεξέλιξη και στην καινούργια εποχή που ερχόταν.

Η δεύτερη τετραετία βρήκε τον ΣΕΒ με την ανάγκη μιας καινοτόμου πολιτικής. Οι οικονομικές συνθήκες και η σκέψη είχαν αλλάξει.

Δεν είχαμε πολιτικές βλέψεις και δεν πρέπει ο ΣΕΒ να έχει πολιτικές βλέψεις. Είναι πολύ δύσκολο να είσαι δυσάρεστος σε ανθρώπους που θαυμάζεις και με τους οποίους είσαι φίλος. Ωστόσο, έχεις την υποχρέωση, όταν βλέπεις κάποια επικίνδυνη παρέκκλιση, να μην σιωπάς.

Από εκεί προέκυψε η δήλωση περί σοσιαλμανίας. Ήταν αντίθετη με τη ροή των γεγονότων και προκάλεσε τρομερές αντιδράσεις όχι όμως σ' εκείνον που περίμενε κανείς να αντιδράσει. Εκείνος κατάλαβε το μήνυμα και έκανε ό,τι θεωρούσε σωστό. Αυτό καθυστέρησε την αποχώρησή μου από την προεδρία του ΣΕΒ, διότι δεν ήταν σωστό να αφήσω ατελείωτες ορισμένες τοποθετήσεις.

Υπήρξαν άξιοι διάδοχοι, οι οποίοι ακολούθησαν πολιτικές εποικοδομητικές για τη φήμη του ΣΕΒ και στήριξαν την αποδοχή του από το κοινό.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Δ. ΠΑΠΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ
Πρόεδρος ΣΕΒ
1982-1988

Ο ρόλος του ΣΕΒ είναι διττός και δύσκολος. Ως κορυφαία συνδικαλιστική εργοδοτική οργάνωση της χώρας, οφείλει να λειτουργεί ως φάρος της οικονομίας και ως σύμβουλος των πολιτικών δυνάμεων, τις οποίες έχει υποχρέωση να ενημερώνει για τις οικονομικές εξελίξεις τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Δεν μπορεί, ωστόσο, να αδιαφορεί για τα συμφέροντα των μελών του, οι συνδρομές των οποίων αποτελούν την αποκλειστική πηγή των τακτικών εσόδων του.

Αυτός ο ρόλος έγινε ακόμη πιο δύσκολος τις τελευταίες δεκαετίες, λόγω των γνωστών πολιτικο-οικονομικών εξελίξεων. Αναφέρομαι συγκεκριμένα στη μετάβαση από την κλειστή και ερειπωμένη μεταπολεμική οικονομία στην ένταξή μας στην ΕΟΚ και στο πλήρες άνοιγμα της αγοράς. Αναφέρομαι, επίσης, βέβαια στην Επταετία της δικτατορίας, στις ανακατατάξεις της Μεταπολίτευσης και στις μετέπειτα ανατροπές και «κοινωνικοποιήσεις». Αυτά κατέληξαν στο σημερινό, καταχρεωμένο κράτος, που με την ευρεία έννοια, ελέγχει πάνω από το 50% της οικονομίας, με όλα τα γνωστά ελαττώματα και τις δυσοίωνες προοπτικές.

Σε όλο αυτό το διάστημα, ο ΣΕΒ δεν έπαυσε να λειτουργεί ως υπεύθυνος φορέας της οικονομίας και να επιδιώκει, μέσα από διάλογο και με τεκμηριωμένη επιχειρηματολογία, τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του κράτους και της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, προς όφελος της ανάπτυξης, της απασχόλησης και της γενικότερης προόδου της χώρας.

Παράλληλα, με τη θέσπιση των Αρχών της Επιχειρηματικής Δράσης, το 1988, ο ΣΕΒ επεδίωξε την προσαρμογή της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων στις σύγχρονες αντιλήψεις για τη διαφάνεια, την προστασία του περιβάλλοντος, τη συνεργασία με τους εργαζόμενους και τους συνεργάτες της επιχείρησης και, γενικότερα, τη συμβολή στην πρόοδο του κοινωνικού συνόλου. Επίσης, ίδρυσε ή συμμετείχε στην ίδρυση σημαντικών κοινωφελών ιδρυμάτων και οργανισμών, όπως το ΙΟΒΕ για την επιστημονική έρευνα και τεκμηριωμένη πληροφόρηση πάνω στα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, το ΙΒΕΠΕ για την επαγγελματική επιμόρφωση του τεχνικού προσωπικού, το ALBA για τη μεταπτυχιακή εκπαίδευση στη διοίκηση επιχειρήσεων και άλλα.

Στο άμεσο μέλλον, ωστόσο, ο ρόλος του ΣΕΒ θα γίνει ακόμη πιο δύσκολος, γιατί λογικά πρέπει να αναμένουμε αύξηση των απαιτήσεων της κοινωνίας μας. Ο λόγος είναι ότι η Ελλάδα παραμένει σταθερά ουραγός στην Ευρώπη των 15 και ήδη, όπως εκτιμάται, 18η ή 20ή στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 25. Αυτή η κατάσταση πραγμάτων είναι κυριολεκτικά αδικαιολόγητη, ενώ κερδίζει έδαφος στην κοινή γνώμη η άποψη ότι δεν είναι πια παραδεκτή.

Συμφέρον όλων είναι να επιλέξουμε ως απώτερο πρωταρχικό στόχο τη σύγκλιση της χώρας μας με την Ευρωπαϊκή Ένωση –σε παιδεία, υγεία, κοινωνική ασφάλεια, δικαιοσύνη, οικονομία, δημόσια διοίκηση, δημοσιονομική πειθαρχία– ώστε να φθάσουμε, ή τουλάχιστον να πλησιάσουμε, το μέσο όρο της Ευρώπης των 15. Έργο ασφαλώς δύσκολο, αλλά κατορθωτό, όπως απέδειξε η Ιρλανδία τα τελευταία χρόνια.

Όταν η απόφαση αυτή ληφθεί συναινετικά και συνειδητά, θα πρέπει να τεθούν οι αντίστοιχοι χρονικοί στόχοι ώστε, στη συνέχεια, να πορευθούμε με συνέπεια, ωριμότητα και υπευθυνότητα.

Δεν αμφιβάλω ότι ο ΣΕΒ θα παίξει και πάλι τον ηγετικό ρόλο που του αρμόζει, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην ανάπτυξη της χώρας και στην ευημερία του λαού.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΑΡΓΥΡΟΣ
Πρόεδρος ΣΕΒ
1988-1992 (ε.ε.) και
1992-1994 (δ.σ.)

Η δεκαετία του '80 ήταν μια περίοδος υποχώρησης της ελληνικής οικονομίας, με κύριο χαρακτηριστικό την παρατεταμένη επενδυτική ύφεση και τη σοβαρή αποδυνάμωση της βιομηχανίας. Στην κρίση αυτή συνετέλεσαν, ασφαλώς, πολλοί παράγοντες, με σημαντικότερο απ' αυτούς την οικονομική πολιτική που ασκήθηκε τότε. Το 1988, όταν διαδέχθηκα στην προεδρία του ΣΕΒ τον κύριο Θ. Παπαλεξόπουλο, η οικονομική πολιτική είχε αρχίσει να προσανατολίζεται διστακτικά προς νέες κατευθύνσεις. Η αλλαγή δεν ήταν βέβαια τυχαία, αλλά φυσικό επακόλουθο των αδιεξόδων στα οποία είχαμε οδηγηθεί, αδιέξοδα για τα οποία ο ΣΕΒ δεν είχε πάψει να προειδοποιεί τα προηγούμενα χρόνια.

Η στροφή της οικονομικής πολιτικής που άρχισε τότε, συνεχίστηκε και εμποδίστηκε τα επόμενα χρόνια. Παρά τις υπαναχωρήσεις, τη διστακτικότητα, το φόβο του πολιτικού κόστους και την επιβίωση ιδεολογημάτων του παρελθόντος, ήταν πλέον φανερό ότι η οικονομική πολιτική δεν μπορούσε να γυρίσει πίσω και σταδιακά θα έπρεπε να προσεγγίσει τα νέα δεδομένα.

Βασική επιδίωξη του ΣΕΒ τότε ήταν να αναδείξει την αναγκαιότητα των αλλαγών, να στηρίξει τις θετικές επιλογές, να ασκήσει κριτική για τις καθυστερήσεις και, κυρίως, να καταδείξει με σαφήνεια ότι οι «ιδεολογικές» επιλογές δεν προσφέρουν πλέον καμία λύση μέσα στη νέα πραγματικότητα της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς του 1992. Δύο ήταν οι βασικές κατευθυντήριες γραμμές της δραστηριότητας του ΣΕΒ την περίοδο εκείνη.

Πρώτον, η πίστη ότι η Ελλάδα πρέπει να αντιμετωπίσει το μέλλον, ως μέρος ενός ευρύτερου συνόλου, ως ενεργό μέλος τη Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ισότιμος εταίρος και όχι περιφερειακό πρόβλημα.

Δεύτερον, η βαθιά πεποίθηση ότι για να γίνει αυτό, πρέπει να εκσυγχρονίσουμε τους θεσμούς της οικονομίας και της κοινωνίας.

Με βάση αυτές τις αρχές πορευθήκαμε. Και σήμερα, που μπορούμε πλέον να εκτιμήσουμε τις μετέπειτα εξελίξεις, μπορούμε βέσιμα να υποστηρίξουμε ότι η στροφή, που άρχισε δειλά στα τέλη της δεκαετίας του '80, έχει εμπεδωθεί. Η στροφή αυτή επηρεάσθηκε ασφαλώς από τις μεγάλες αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στο διεθνές περιβάλλον, με το τέλος του διπολισμού και τη δραματική επιτάχυνση της διαδικασίας της διεθνοποίησης. Πιστεύω, όμως, ότι και η συμβολή του ΣΕΒ στην πορεία αυτή ήταν καθοριστική. Ο ΣΕΒ λειτούργησε ως καταλύτης μέσα σε μια κοινωνία που δίσταζε μπροστά στην αλλαγή και προσπαθούσε να αποτρέψει τις βραχυχρόνιες επιπτώσεις, αντί να οργανωθεί για να εκμεταλλευθεί τα μεσοπρόθεσμα οφέλη.

Η όποια επιτυχία μας, πάντως, έγινε δυνατή, επειδή μείναμε σταθερά προσηλωμένοι σε δύο βασικούς άξονες

οι οποίοι χαρακτηρίζουν διαχρονικά τη δράση του ΣΕΒ. Ο πρώτος είναι η πολιτική των ίσων αποστάσεων απέναντι στις πολιτικές δυνάμεις, η διαφύλαξη της αυτονομίας του και η εμμονή στην αρχή «κρίνουμε πολιτικές και όχι κόμματα». Ο δεύτερος αφορά την προσέγγιση με τους εργαζομένους και την ανάπτυξη ειλικρινών και μη διαμεσολαβημένων από την πολιτική σχέσεων με τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις τους. Ιδιαίτερα στον τομέα αυτά τα αποτελέσματα ήταν σαφώς θετικά με την καθιέρωση για πρώτη φορά διετών Εθνικών Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας, οι οποίες συμβάλλουν σημαντικά στην εξασφάλιση κοινωνικής ειρήνης και στο σωστό μεσοπρόθεσμο προγραμματισμό της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Σήμερα, πολλά από τα προβλήματα που υπήρχαν τότε έχουν αντιμετωπισθεί, άλλα όμως παραμένουν, δυστυχώς, επίκαιρα. Παρά τις μεγάλες αλλαγές που έχουν συντελεσθεί στην οικονομική πολιτική, στον πληθωρισμό, στη δημοσιονομική πολιτική, κρίσιμοι τομείς της εθνικής και κοινωνικής ζωής όπως η παιδεία, η δημόσια διοίκηση, η κοινωνική ασφάλιση, εξακολουθούν να λειτουργούν αναποτελεσματικά και σε, τελευταία ανάλυση, αποτρεπτικά για την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική πρόοδο. Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες, ο ρόλος του ΣΕΒ εξακολουθεί να είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Επισημαίνει τις αδυναμίες, αναδεικνύει τις προτεραιότητες, προτείνει λύσεις στα μεγάλα ζητήματα της ελληνικής κοινωνίας. Εύχομαι να διατηρήσει και να ενδυναμώσει στο μέλλον το σημαντικό αυτό ρόλο που κατέκτησε στα 100 χρόνια της ζωής του.

ΙΑΣΩΝ ΣΤΡΑΤΟΣ
Πρόεδρος ΣΕΒ
1992-2000 (ε.ε.)

Όταν εκλέχθηκα πρόεδρος της εκτελεστικής επιτροπής του Συνδέσμου –μεγάλη τιμή για μένα– είχα έντονο το αίσθημα της ευθύνης απέναντι σε αυτήν τη βαριά κληρονομιά.

Για μερικά χρόνια είχα αποχωρήσει από την ενεργό ανάμειξη στη διοίκηση του Συνδέσμου, είχα, όμως, την ευκαιρία να παρακολουθώ τις δραστηριότητές του, διαπιστώνοντας καθημερινά το αυξανόμενο κύρος του στην ελληνική κοινωνία, την ευρεία δημοσιότητα που είχαν οι παρεμβάσεις του, τη σταθερότητα των αρχών του ταυτόχρονα με τη δυναμική και την ευελιξία του.

Η εικόνα αυτή με ώθησε, απευθυνόμενος στο ακροατήριο της απογευματινής συνεδρίασης της 25ης Μαΐου 1992, να αρχίσω την ομιλία μου με τα εξής λόγια: «Σας μεταφέρω ένα μήνυμα αισιοδοξίας: η Ελληνική Βιομηχανία για μια ακόμη φορά φαίνεται ότι ξεπερνά μια μακρά κρίση και ανασυντάσσεται. Μπροστά δε, στην πρόκληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελληνική Βιομηχανία απαντά έμπρακτα με σημαντικές αναδιαρθρώσεις στη δομή της και με ριζικό αναπροσανατολισμό της στρατηγικής της».

Σταθμίζοντας τις μεγάλες ευθύνες και τα καθήκοντα που επέβαλλαν οι επιτυχίες των προκατόχων μου, με τους συναδέλφους μου, που μετείχαν στο διοικητικό συμβούλιο, δηλώσαμε ότι θα συνεχίσουμε τις προσπάθειές μας για να προβάλλουμε και να προωθούμε τις θέσεις μας για την οικονομική πολιτική και τις διαρθρωτικές μεταβολές, να ενημερώνουμε έγκαιρα και έγκυρα την κοινή γνώμη και να παρεμβαίνουμε στις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων και ότι θα συνεχίσουμε να προωθούμε τις λύσεις τους.

Έτσι, δηλώναμε τότε ότι:

- Επιμένουμε στη μείωση του κράτους, με δραστική μείωση των δαπανών του.
- Δίνουμε άμεση προτεραιότητα στον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, στην απλοποίηση των κανονισμών και στην άρση των αντικινήτρων.
- Επιδιώκουμε τη βελτίωση των υποδομών, την αναβάθμιση της παιδείας και της επαγγελματικής κατάρτισης (βελτίωση λειτουργίας του ΛΑΕΚ, κατάρτιση τεχνιτών βιομηχανίας μέσω του ΙΒΕΠΕ και κατάρτιση στελεχών μέσω του ALBA).
- Παραμένουμε σταθερά προσηλωμένοι στη γραμμή που έχει χαραχθεί και εφαρμόζεται με επιτυχία από τους προκατόχους μας στα εργασιακά θέματα, με έμφαση στα θέματα της ανεργίας.
- Επιμένουμε στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας και στη διεθνή παρουσία μας, για να αξιοποιήσουμε και να προβάλλουμε τις θέσεις της χώρας μας στα εθνικά θέματα.

- Ακούμε τα προβλήματα και τις προτάσεις των επιχειρήσεων-μελών μας και διαμορφώνουμε θέσεις ανάλογα μ' αυτές.
- Εντείνουμε τις προσπάθειές μας για τη διεύρυνση των μελών μας και τη μεγαλύτερη συσπείρωση των δυνάμεων της βιομηχανίας και, γενικότερα, της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Έτσι φθάσαμε στις 24 Μαΐου 2000 με την πραγματοποίηση της γενικής συνέλευσης και τη λήξη της οκταετούς θητείας μου ως προέδρου του ΣΕΒ.

Η αισιοδοξία μου για το μέλλον της ελληνικής βιομηχανίας, όταν ανέλαβα για πρώτη φορά, δεν ήταν αβάσιμη, γιατί η εκσυγχρονιστική διαδικασία στη βιομηχανία συνεχίστηκε αμείωτη και οι επιδόσεις της βελτιώθηκαν συνεχώς.

- Η βιομηχανική παραγωγή αυξήθηκε.
- Πραγματοποιήθηκαν μεγάλες επενδύσεις εκσυγχρονισμού, με αποτέλεσμα τη βελτίωση της παραγωγικότητας.
- Άλλαξε η χρηματοδοτική διάρθρωση των ελληνικών επιχειρήσεων και συνέκλινε με εκείνη της υπόλοιπης Ευρώπης.
- Παρά τη σκληρή δραχμή, οι βιομηχανικές εξαγωγές αυξήθηκαν, καλύπτοντας το 58% των εξαγωγών της χώρας.
- Η ελληνική βιομηχανική επιχείρηση άλλαξε πρόσωπο, μεθόδους διοίκησης και παραγωγής, επεκτάθηκε σε νέους τομείς και νέα προϊόντα και προχώρησε σε συνεργασίες και διείσδυσε σε νέες αγορές.
- Οι εργαζόμενοι στη βιομηχανία βελτίωσαν τα πραγματικά τους εισοδήματα και με την προσέγγιση των συνδικαλιστικών οργανώσεων, η λογική της αντιπαράθεσης έδωσε τη θέση της στο πνεύμα της συμπαράταξης απέναντι στον κοινό αντίπαλο, που είναι ο διεθνής ανταγωνισμός.

Προβλήματα και καθυστερήσεις, ασφαλώς, υπήρξαν. Ωστόσο, το τελικό αποτέλεσμα πιστεύω ότι ήταν θετικό. Και οι συνάδελφοί μου στο διοικητικό συμβούλιο και εγώ είμαστε ικανοποιημένοι γιατί πιστέψαμε ότι ο ΣΕΒ όλα αυτά τα χρόνια συνέβαλε, στο μέτρο βέβαια των δυνάμεών του, για να πραγματοποιηθεί το θετικό αυτό αποτέλεσμα.

Στο βαθμό που πετύχαμε στην αποστολή μας το οφείλουμε στους ακόλουθους παράγοντες, οι οποίοι καθόρισαν τη δράση μας.

- Διατηρήσαμε και διαφυλάξαμε τη μακρά ιστορική παράδοση, σύμφωνα με την οποία ο ΣΕΒ λειτουργεί ανεξάρτητα

από τα πολιτικά κόμματα. Υπερασπίσαμε αποτελεσματικά την αυτονομία μας, δεν συμπαραιταχθήκαμε με καμία πολιτική δύναμη και αναπτύξαμε δράση με κριτήρια που απέρρεαν από τη θέση μας στην οικονομία και στην κοινωνία. Ο ΣΕΒ έχει πάντα σαφείς πολιτικές θέσεις. Δεν έχει όμως ποτέ κομματική θέση. Η επιλογή μας αυτή δεν ήταν πάντα κατανοητή και αντιμετώπισε επικρίσεις από διάφορες πλευρές. Πιστεύουμε όμως ότι είναι η σωστή επιλογή, από την οποία δεν πρέπει να αποστούμε.

- Αποστασιοποιηθήκαμε από τα στενά συντεχνιακά συμφέροντα και βασίσαμε τις παρεμβάσεις μας σε μια συνολική αντίληψη για την ελληνική οικονομία, πιστεύοντας ακράδαντα ότι τα συμφέροντα του συνόλου και της επιχείρησης ταυτίζονται. Έτσι μπορέσαμε να προωθήσουμε πολιτικές που βελτιώνουν σημαντικά το επιχειρηματικό περιβάλλον και ωφελούν όλες τις επιχειρήσεις. Θεωρώ ότι η βελτίωση του περιβάλλοντος είναι η μεγαλύτερη υπηρεσία που μπορεί να προσφέρει ο ΣΕΒ στα μέλη του και στις επιχειρήσεις γενικότερα.
- Ακολουθήσαμε με συνέπεια μια πολιτική διαλόγου με τους εργαζόμενους αναζητώντας συναινετικές λύσεις. Οσάκις, όμως, τέθηκαν θέματα αρχών, η στάση μας ήταν σταθερή και ανυποχώρητη.
- Στηρίξαμε, από πολύ νωρίς, την ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας και εργασθήκαμε για να εξασφαλίσουμε μια καλύτερη θέση για την ελληνική οικονομία μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Γι' αυτό συμμετείχαμε ενεργά σε όλες τις ευρωπαϊκές διαδικασίες, μέσα στην UNICE, αλλά και σε άλλους ευρωπαϊκούς θεσμούς, όπως ο ευρωπαϊκός κοινωνικός διάλογος.
- Δεν πάψαμε να πιστεύουμε στις δυνατότητες της ελληνικής βιομηχανίας, ακόμη και όταν όλοι μιλούσαν για αποβιομηχάνιση. Κι αυτό γιατί γνωρίζαμε καλά ότι η ελληνική βιομηχανική επιχείρηση είχε πληγεί από αρνητικές αποφάσεις και επιλογές της οικονομικής πολιτικής. Κι ότι αν αντιστραφούν οι παράγοντες αυτοί, η ελληνική βιομηχανία μπορεί πάλι να αποτελέσει μοχλό της οικονομικής ανόδου. Η θέση μας αυτή έγινε πλέον ευρύτερα αποδεκτή.
- Αναγνωρίσαμε έγκαιρα τις μεταβολές που συντελούνται στην ελληνική επιχείρηση, και ότι ήταν ανάγκη οι μεταβολές αυτές να εκφραστούν και από τον ΣΕΒ με διεύρυνση της εκπροσώπησής του. Δώσαμε ιδιαίτερη προσοχή στη συνεργασία με όλες τις άλλες οργανώσεις, επειδή πιστεύαμε ότι ο συντονισμός όλων των επιχειρηματικών δυνάμεων

και η κοινή τους έκφραση ήταν ανάγκη των καιρών, περισσότερο από ποτέ.

Ακολουθώντας αυτές τις βασικές κατευθυντήριες γραμμές, θέλω να πιστεύω ότι παραλάβαμε τη σκυτάλη συνεχίζοντας, επάξια, το έργο των προηγούμενων για έναν ΣΕΒ με δυναμική, που του δίνει τη δυνατότητα να προχωρεί συνεχώς και να αντιμετωπίζει τις όποιες συνθήκες επικρατούν στη χώρα μας.

Τελειώνοντας αυτό τον απολογισμό, απολογισμό μιας μακράς θητείας μου στη διοίκηση του ΣΕΒ, θέλω να εκφράσω τις πιο θερμές ευχαριστίες μου στους συναδέλφους που με τίμησαν επανειλημμένα με την εμπιστοσύνη τους και μου ανέθεσαν το δύσκολο αλλά τιμητικό έργο του προέδρου του ΣΕΒ, καθώς και στα μέλη που μετείχαν στα διοικητικά συμβούλια για τη στήριξή τους.

Πολύτιμη συμπαράσταση βρήκα, εξάλλου, και στην υπηρεσία του ΣΕΒ, στα στελέχη επιχειρήσεων, που στήριξαν τις λειτουργίες μας, και στο ΙΟΒΕ, που μας εξόπλισε με τις αντικειμενικές θέσεις για τα προβλήματα της οικονομίας. Με τη βοήθεια όλων αυτών πιστεύω ότι επιτελέσαμε ένα θετικό έργο. Και είμαι ικανοποιημένος γι' αυτό.

ΑΝΔΡΕΑΣ Α. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
Πρόεδρος ΣΕΒ
1994-2000 (δ.σ.)

Τα τελευταία χρόνια του 20ού αιώνα ήταν περίοδος σημαντικών αλλαγών για την ελληνική κοινωνία. Η επάνοδος των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στην οικονομία της αγοράς οδήγησε σε ριζικές αλλαγές στις σχέσεις της Ελλάδας με τους βόρειους γείτονές της.

Οι παλιοί εμπορικοί εταίροι μετατράπηκαν σε δυναμικούς ανταγωνιστές της εγχώριας παραγωγής και οι ταχύτατα μεταβαλλόμενες αγορές τούς παρείχαν πρόσφορο έδαφος για την εκδήλωση της ελληνικής επιχειρηματικότητας.

Ταυτόχρονα, η έως τότε στάσιμη, από πλευράς πληθυσμού, χώρα μας, υποδεχόταν σοβαρό αριθμό μεταναστών με διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις. Οι αλλαγές που τα γεγονότα αυτά επέφεραν στην ελληνική οικονομία είναι βαθιές και ο χαρακτήρας τους μόνιμος.

Την ίδια εποχή, σημαντικές αποφάσεις των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης έμελλαν να αλλάξουν τόσο το μέγεθος όσο και τη μορφή της ίδιας της Ένωσης. Η νομισματική ενοποίηση, που δρομολογήθηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και έγινε απτή πραγματικότητα με την κυκλοφορία του ευρώ, καθώς και η διεύρυνση με δέκα νέες χώρες, ήταν οι πιο σημαντικές αλλαγές.

Για τις περισσότερες χώρες της Ε.Ε. το αναμενόμενο όφελος από την εισαγωγή του ευρώ ήταν μάλλον περιορισμένο, με αποτέλεσμα τρεις από αυτές να επιλέξουν να παραμείνουν μέχρι νεωτέρας έξω από τη Νομισματική Ένωση.

Για τη χώρα μας, όμως, τα πράγματα ήταν πολύ διαφορετικά. Το αδιάλειπτα ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο, ο συχνά διψήφιος ρυθμός του πληθωρισμού και ένα ιστορικό ολίσθησης και επανειλημμένων υποτιμήσεων της δραχμής ταλάνιζαν επί χρόνια τη χώρα.

Ο ΣΕΒ θεώρησε τη νομισματική ενοποίηση ευκαιρία μοναδική. Την πιο σημαντική για τη χώρα μετά την είσοδό της, το 1981, στην τότε ΕΟΚ. Το ενιαίο νόμισμα θα μπορούσε να αποτελέσει την ασπίδα προστασίας της ελληνικής οικονομίας από τις επιπτώσεις διεθνών οικονομικών κρίσεων, όπως αυτές που ξέσπασαν στη Λατινική Αμερική, στη Ρωσία και στη νοτιοανατολική Ασία. Το πιο σημαντικό, όμως, ήταν ότι ίσως το ενιαίο νόμισμα κατόρθωνε να μας προστατεύσει από τον ίδιο μας τον εαυτό! Και τούτο γιατί θα μας στερούσε τη δυνατότητα να συγκαλύπτουμε, με την προσαρμογή της συναλλαγματικής ισοτιμίας, τις αναπόφευκτες συνέπειες ακατάλληλων επιλογών στην οικονομική μας πολιτική. Με τη συλλογιστική αυτή, ο ΣΕΒ υιοθέτησε το στόχο της συμμετοχής μας στην ΟΝΕ και υποστήριξε σθεναρά την εφαρμογή πολιτικών που θα επέτρεπαν τη σύγκλιση της ελληνικής οικονομίας με την ευρωπαϊκή. Η επιλογή μας αυτή ήταν συνέχεια της σταθερής προσήλωσης στο ευρωπαϊκό μέλλον της χώρας, που αρχίζει πολύ πριν από την ένταξη στην εποχή της σύνδεσης και συνεχίζεται.

Ο στόχος, βέβαια, της συμμετοχής της χώρας στην ΟΝΕ έμοιαζε ιδιαίτερα φιλόδοξος, αν όχι εξωπραγματικός, με τα τότε δεδομένα της ελληνικής οικονομίας. Υιοθετήθηκε, μολαταύτα, από την κυβέρνηση και τις κύριες πολιτικές δυνάμεις και έγινε, πιστεύω, αποδεκτός από την πλειονότητα της ελληνικής κοινωνίας.

Πολλοί κίνδυνοι, όμως, ελλόχευαν. Ο πειρασμός να ξεφύγει κανείς από την πειθαρχία που απαιτούσε ο επιδιωκόμενος σκοπός, ήταν μεγάλος.

Ιδιαίτερα αυξημένος ήταν ο κίνδυνος, προκειμένου να επιτύχουμε το κριτήριο της σύγκλισης του ύψους του πληθωρισμού προς αυτόν των τριών μελών με τις καλύτερες επιδόσεις, να επιλέξουμε, αντί της δημοσιονομικής σύνεσης, την εύκολη λύση της υπερτίμησης της δραχμής κατά την επίμαχη μεταβατική περίοδο, με αντίστοιχη επίπτωση στην ισοτιμία μετατροπής κατά την εισαγωγή του ευρώ.

Στα μάτια του ΣΕΒ ήταν σαφές ότι το τίμημα μιας τέτοιας επιλογής θα ήταν να πληγεί καίρια η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση της επενδυτικής δραστηριότητας και την αυξημένη ανεργία. Ο Σύνδεσμος έδωσε μάχες, προκειμένου να αποτρέψει μια τέτοια δυσμενή εξέλιξη. Οι προσπάθειές του, παρόλο που δεν πέτυχαν να εμποδίσουν την προσφυγή σε πολιτικές, οι οποίες περιόρισαν το τελικό όφελος από την επίτευξη του εθνικού στόχου της συμμετοχής στην ΟΝΕ, απέτρεψαν πάντως τα χειρότερα.

Παράλληλα με τη σταθερή στήριξη των πολιτικών που οδηγούσαν στην ονομαστική σύγκλιση και το ευρώ, επιμείναμε ότι απαιτούνται δράσεις και στον τομέα των διαρθρωτικών αλλαγών για την αντιμετώπιση των χρόνιων προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας με στόχο την πραγματική σύγκλιση.

Η προσφορά όλου του διοικητικού συμβουλίου, με τη σύμπνοια που το διέκρινε, ήταν μεγάλη στη στήριξη των θέσεων του Συνδέσμου. Εξαιρετικά σημαντική ήταν η συνεισφορά όλων των στελεχών του ΣΕΒ, υπό τη διακριτική αλλά αποτελεσματική καθοδήγηση του Ιάσονα Στράτου.

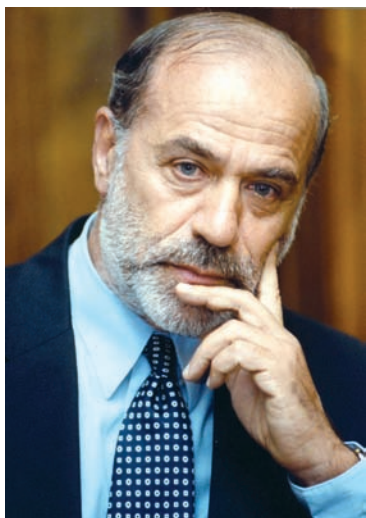
Την περίοδο της πορείας προς την ΟΝΕ είχε ιδιαίτερα κρίσιμη σημασία η διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης που είχαν επιτύχει οι προηγούμενες ηγεσίες του συνδικαλιστικού κινήματος και των παραγωγικών τάξεων. Στον τομέα αυτόν η συμβολή του Νίκου Αναλυτή και του επιτελείου του ήταν –πιστεύω– καθοριστική.

Καθ' όλην τη διάρκεια της περιόδου εκείνης δόθηκε μεγάλη σημασία στη συστηματική προσπάθεια να προτείνει και να υποστηρίζει ο Σύνδεσμος μέτρα και πολιτικές που να αποβλέπουν στο γενικότερο καλό της οικονομίας, αντί να προτάσσει τα στενά συντεχνιακά συμφέροντα των μελών του. Ήταν διάχυτη στη διοίκηση του ΣΕΒ η πεποίθηση ότι από

τη στάση αυτή είχε πολλά να ωφεληθεί και η ίδια η βιομηχανία, ενώ βοηθούσε στο να έχουν οι τοποθετήσεις και οι παρεμβάσεις του Συνδέσμου ευρύτερη απήχηση στην κοινωνία. Και τότε, όπως και τώρα, πολλές από τις θέσεις και τις προτάσεις του ΣΕΒ συνάντησαν, όταν διατυπώθηκαν για πρώτη φορά, ποικίλες αντιδράσεις, ακόμη και σφοδρές επικρίσεις. Στη συνέχεια, όμως, όλες σχεδόν έγιναν αποδεκτές από την κοινωνία. Αυτό ίσως εξηγεί τον καταλυτικό ρόλο που είχε, έχει και πιστεύω ότι θα διατηρήσει και στο μέλλον ο Σύνδεσμος, στην πρόοδο της ελληνικής οικονομίας.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΑΝΤΩΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Πρόεδρος ΣΕΒ
2000-2002 (ε.ε.)

Η θητεία μου στον ΣΕΒ συνέπεσε με την περίοδο κατά την οποία η χώρα όδευε προς την Οικονομική και Νομισματική Ένωση και την ένταξη στη ζώνη του ευρώ. Στην επίτευξη αυτού του εθνικού στόχου ο ΣΕΒ συνέβαλε καθοριστικά, στηρίζοντας αφενός τα αναγκαία μέτρα και ενθαρρύνοντας αφετέρου τις επιχειρήσεις-μέλη του να αναλάβουν το δικό τους μέρος της ευθύνης μέσα στη συλλογική προσπάθεια.

Μετά την ένταξη στην ΟΝΕ εκτιμήσαμε ότι η ελληνική οικονομία, για να προχωρήσει με ταχύτητα στην πραγματική σύγκλιση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, χρειάζεται ένα νέο όραμα, έναν νέο, αναπτυξιακό τώρα στόχο, που θα κινητοποιήσει και θα εμπνεύσει τις παραγωγικές δυνάμεις. Και πολύτιμος βοηθός μας ήταν τα πορίσματα του 3ου Πανελληνίου Βιομηχανικού Συνεδρίου, που κατέγραψε με σαφήνεια τις απόψεις και τις συγκεκριμένες προτάσεις του επιχειρηματικού κόσμου για τις μεγάλες διαρθρωτικές αλλαγές που απαιτούνται και τις ευθύνες που επιμερίζονται στις επιχειρήσεις, στις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις τους και στο κράτος. Πέρα όμως από τις συγκεκριμένες προτάσεις που αναδείχθηκαν, το Συνέδριο μάς δίδαξε, επίσης, τη μεγάλη σημασία της συμμετοχής όλων των μελών του ΣΕΒ στις διαδικασίες διαμόρφωσης των πολιτικών του. Το μάθημα αυτό καθόρισε και τον τρόπο που δραστηριοποιηθήκαμε κατά τη διάρκεια της θητείας μας.

Έτσι, για να προωθήσουμε αποτελεσματικά τους στόχους μας, προσπαθήσαμε να εμποδίσουμε και να διευρύνουμε το κύρος και την αποδοχή που είχε κατακτήσει ο ΣΕΒ στη μακρά πορεία του, ενισχύοντας παράλληλα τη συνεργασία με τα μέλη μας. Καταστήσαμε έτσι σαφές σε όλους ότι ο ΣΕΒ δεν λειτουργεί ως αντίπαλη παράταξη κανενός, αλλά ως φορέας που μεταφέρει υπεύθυνα την εμπειρία και τη γνώση της καθημερινότητας που βιώνουν οι επιχειρήσεις σε όλους: στην κυβέρνηση, στα πολιτικά κόμματα, στους κοινωνικούς εταίρους, στο ευρύ κοινό. Από την άλλη πλευρά, επιδιώκει και προσπαθεί να κατανοήσει τις ανάγκες της κοινωνίας, τις οποίες λαμβάνει σοβαρά υπόψη του στη διαμόρφωση των πολιτικών του.

Με βάση αυτές τις πάγιες αντιλήψεις, επιδιώξαμε –και σε μεγάλο βαθμό πετύχαμε– να βελτιώσουμε τις σχέσεις του ΣΕΒ με το κράτος και τους κοινωνικούς εταίρους και να διαμορφώσουμε κλίμα συνεργασίας, υπερβαίνοντας καχυποψίες του παρελθόντος. Και ήταν μεγάλη ικανοποίηση για όλους μας στη διοίκηση του Συνδέσμου όταν διαπιστώναμε ότι θέσεις του ΣΕΒ, που είχαν αρχικά αντιμετωπισθεί αρνητικά, σταδιακά γίνονταν αποδεκτές από το σύνολο σχεδόν της ελληνικής οικονομίας.

Μια άλλη πλευρά των δραστηριοτήτων του ΣΕΒ, εκείνη την περίοδο, που θα ήθελα να επισημάνω είναι η προσπάθειά μας να δραστηριοποιηθούμε πιο ενεργά στη διεθνή σκηνή. Σχετικά, θα πρέπει να αναφερθούν δύο

δεδομένα που πιστεύω ότι έχουν διαχρονική αξία: πρώτον, η επιτυχημένη προσπάθειά μας να συμβάλουμε στην αλλαγή των δομών λειτουργίας της UNICE, της οργάνωσης της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, έτσι ώστε να ενισχυθεί η φωνή των μικρότερων χωρών· δεύτερον, η ανάπτυξη της συνεργασίας με τους τούρκους συναδέλφους μας της TUSIAD και η υποστήριξη του αιτήματος της τουρκικής υποψηφιότητας στην Ε.Ε.

Για να επιτύχουμε όσα επιτύχαμε διαφυλάξαμε ως κόρην οφθαλμού μια βασική παρακαταθήκη των προηγούμενων διοικήσεων: τη διατήρηση ίσων αποστάσεων από τα πολιτικά κόμματα και την εμμονή μας στην αρχή «κρίνουμε πολιτικές, όχι κόμματα». Κατορθώσαμε έτσι να συντηρήσουμε και να ενισχύσουμε τις επαφές μας με το σύνολο του πολιτικού κόσμου, εγκαινιάζοντας και μια καινοτομία που έχει πλέον θεσμοθετηθεί στον ΣΕΒ: την παρουσία του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης και την ομιλία του προς τα μέλη στην ετήσια συνέλευση του ΣΕΒ.

Κρίνοντας, εκ των υστέρων, την πορεία του ΣΕΒ τα τελευταία χρόνια και με τη γνώση των όσων επακολούθησαν, διαπιστώνω με ικανοποίηση ότι ο ΣΕΒ βρίσκεται σε πορεία συνεχούς προόδου. Στηριζόμενος σε όσα έχει επιτύχει, που είναι πολλά, συμπορεύεται με την εποχή του, προσαρμόζει τη λειτουργία του, το εύρος της εκπροσώπησής του και τη στρατηγική του στα νέα δεδομένα. Ο ΣΕΒ είναι, σήμερα, η οργάνωση που μεταφέρει τη φωνή των επιχειρήσεων στην ελληνική κοινωνία, ο εκπρόσωπος και πρεσβευτής του επιχειρηματικού κόσμου στα κέντρα λήψεως αποφάσεων. Και είμαι υπερήφανος που συμμετείχα στη διοίκησή του και εξακολουθώ να στηρίζω ενεργά τις πρωτοβουλίες του.

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Πρόεδρος ΣΕΒ
2000-2002 (δ.σ.)
και 2002-2006

Η περίοδος της θητείας μου στην προεδρία του ΣΕΒ (2000-2006) συμπίπτει με σημαντικές αλλαγές στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου: Η Ελλάδα απομακρύνεται σταδιακά από τη λογική της μικρής, περιφερειακής χώρας και επιχειρεί ένα σημαντικό βήμα προς τον κόσμο, τόσο προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και προς όλες τις γειτονικές χώρες.

Κορυφαίες στιγμές της περιόδου αυτής ήταν η ένταξή μας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, οι ιδιαίτερα πετυχημένοι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 και η μεγάλη διεύρυνση της Ε.Ε. των 25 χωρών-μελών, που υπογράφηκε την άνοιξη του 2003 στην Αθήνα, κατά τη διάρκεια της ελληνικής προεδρίας.

Η υιοθέτηση του ευρώ σηματοδοτεί την ένταξη της χώρας στο «σκληρό πυρήνα» της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα χαμηλά επιτόκια του ευρώ και η προετοιμασία της χώρας για να υποδεχθεί τους Ολυμπιακούς Αγώνες οδηγούν σε έξαρση τις ιδιωτικές και τις δημόσιες επενδύσεις με ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους, δημόσιους και ιδιωτικούς. Παρά τη μεγάλη κρίση του Χρηματιστηρίου, οι επενδύσεις και η κατανάλωση διατηρούνται σε υψηλά επίπεδα και αποφέρουν ταχείς ρυθμούς ανάπτυξης. Παράλληλα, όμως, μεγάλα προβλήματα παραμένουν άλυτα, όπως το μεγάλο δημόσιο χρέος, ο πληθωρισμός που συστηματικά διαβρώνει την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής παραγωγής, η γραφειοκρατική λειτουργία του κράτους και του ευρύτερου δημόσιου τομέα, η απουσία ολοκληρωμένου χωροταξικού σχεδιασμού και κτηματολογίου. Οι κυβερνήσεις αποφεύγουν να αντιμετωπίσουν όσα προβλήματα εκτιμούν ότι έχουν βραχυπρόθεσμο πολιτικό κόστος, όπως το ασφαλιστικό και η παιδεία.

Με κύριο άξονα την ανάγκη βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής επιχείρησης και της εθνικής οικονομίας για τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την καταπολέμηση της μεγάλης ανεργίας, ο ΣΕΒ επισημαίνει τα κύρια προβλήματα και αναδεικνύει τις κατευθύνσεις των αναγκαίων αλλαγών που απαιτεί ο επιχειρηματικός κόσμος. Το δίπτυχο «επιχειρηματικότητα-ανταγωνιστικότητα» καθόρισε και κατήυθνε τη δραστηριότητά μας σε όλα τα επίπεδα: από το πιο γενικό των διακηρύξεων έως πολλές συγκεκριμένες επιμέρους δράσεις. Επενδύσαμε στις υλικές υποδομές μας και ανακαινίσαμε το κτήριο της οδού Ξενοφώντος, που ανήκει στη Στέγη της Βιομηχανίας. Αυξήσαμε τους πόρους που διαθέτουμε για έρευνα στο ΙΟΒΕ, ενώ δημιουργήσαμε το Παρατηρητήριο Ανταγωνιστικότητας μέσα στον ίδιο τον ΣΕΒ, που κάθε μήνα παρουσιάζει κάποιο θέμα που σχετίζεται με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και προσδιορίζουμε τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις. Μεγαλύτερη έμφαση δόθηκε στην εξωστρέφεια και οι αναφορές στον ΣΕΒ από τον ελληνικό τύπο και το ραδιόφωνο υπήρξαν συνεχείς, προβληματίζοντας συχνά την κοινωνία και τους πολιτικούς της χώρας. Πιστεύοντας ότι η επιχειρηματικότητα και η ανταγωνιστικότητα ξεκινούν από τη βάση, δώσαμε

ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαίδευση και στην παιδεία. Ξεκινήσαμε πιλοτικά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση τα μαθήματα επιχειρηματικότητας σε συνεργασία με το διεθνή οργανισμό Junior Achievement και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ενώ υποστηρίξαμε την ανάγκη διασύνδεσης της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης με τις ανάγκες της οικονομίας.

Συμμετέχουμε δημιουργικά στο δημόσιο και κοινωνικό διάλογο, παρουσιάζοντας ολοκληρωμένες και καλά τεκμηριωμένες προτάσεις και λύσεις. Το 2003 ξεκινά, έπειτα από παρέμβαση του ΣΕΒ, η λειτουργία της Εθνικής Επιτροπής Ανταγωνιστικότητας, που, μεταξύ άλλων, εκδίδει πλέον ετήσιες εκθέσεις με την ενεργό συμμετοχή του ΣΕΒ. Το 2005 κηρύσσεται από την κυβέρνηση «Έτος Ανταγωνιστικότητας». Παρ' όλα ταύτα, συνεχίζουμε να νομοθετούμε ως χώρα χωρίς να μετράμε τις επιπτώσεις του θεσμικού πλαισίου στην ανταγωνιστικότητα.

Αντιλαμβανόμαστε ότι μέσα στη νέα, πιο πολύπλοκη, πιο ανταγωνιστική παγκόσμια αγορά που διαμορφώνεται, οι επιχειρήσεις χρειάζονται τη μέγιστη δυνατή ευελιξία και τη δυνατότητα γρήγορης προσαρμογής στις εξελίξεις.

Για να ανταποκριθούμε στο νέο περιβάλλον, όπως αυτό διαμορφώνεται στην αρχή του 21ου αιώνα, επανακαθορίσαμε την αποστολή του ΣΕΒ και διατυπώσαμε τις αξίες που μας διέπουν. Συνοψίζοντας το ρόλο του ΣΕΒ διαπιστώνουμε ότι:

Πρώτον, ο Σύνδεσμος εκπροσωπεί τα πλέον δημιουργικά, ανήσυχια, δυναμικά και πρωτοποριακά στρώματα της ελληνικής κοινωνίας, την ελληνική επιχείρηση και τον έλληνα επιχειρηματία. Δεύτερον, στηρίζει την επιχειρηματικότητα, τη δημιουργικότητα και την καινοτομία, με υπεύθυνες και τεκμηριωμένες προτάσεις. Τρίτον, επιδιώκει μέσα από τον κοινωνικό διάλογο με τους άλλους κοινωνικούς εταίρους την προώθηση συναινετικών λύσεων στα κρίσιμα προβλήματα της κοινωνίας μας. Τέταρτον, συγκρούεται μόνο με τις παρωχημένες αντιλήψεις και νοοτροπίες, όπου κι αν βρίσκονται αυτές, χωρίς πολιτικές ή κομματικές προκαταλήψεις. Τέλος, ο ΣΕΒ προωθεί τα ελληνικά συμφέροντα στη διεθνή κοινότητα σε όποιο βήμα βρίσκεται, προσπαθώντας να επηρεάσει θετικά τη λήψη αποφάσεων που αφορούν την Ελλάδα.

Ο ρόλος αυτός καταγράφηκε με σαφήνεια σε δύο σημαντικά κείμενα εκείνης της περιόδου: στη Διακήρυξη Αρχών, Θέσεων και Επιδιώξεων του ΣΕΒ το 2003 και στη Χάρτα Δικαιωμάτων και Υποχρεώσεων των Επιχειρήσεων που η γενική συνέλευση του 2005 υιοθέτησε.

Με τη Χάρτα Δικαιωμάτων και Υποχρεώσεων των Επιχειρήσεων αυτοδεσμεύτηκαν όλα τα μέλη του ΣΕΒ να

τιμήσουν τις υποχρεώσεις που αυτοί αντιλαμβάνονται έναντι της κοινωνίας προτού αξιώσουν από την πολιτεία να σεβασθεί και τα δικαιώματα των επιχειρήσεων. Προσδιορίσαμε ξανά τις αναγκαίες προϋποθέσεις για να αυξήσουμε την αποτελεσματικότητά μας. Συνεχίσαμε να παρακολουθούμε στενά τις ευρωπαϊκές και τις παγκόσμιες εξελίξεις. Ξεκινήσαμε τον ΣΕΒ Διεθνή (SEV International), με στόχο τη στήριξη και τη δημιουργία, όπου χρειάζεται, νέων διμερών επιχειρηματικών συμβουλίων, την καλύτερη οργάνωση των επιχειρηματικών αποστολών και τη στήριξη των μελών μας στη διεθνοποίηση των προσπαθειών τους.

Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα παραμένει, όμως, ένα από τα σημαντικά προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπίσουμε άμεσα. Η ανταγωνιστικότητα είναι ασφαλώς πρώτηστη ευθύνη των επιχειρήσεων. Και την αναλαμβάνουμε. Η προσπάθεια, όμως, να παράγουμε αξιόπιστα, ποιοτικά και ανταγωνιστικά προϊόντα και υπηρεσίες επηρεάζεται από το περιβάλλον όπου αναπτύσσεται η επιχειρηματική δράση. Είμαι βέβαιος ότι ο ΣΕΒ θα συμβάλει στο μέλλον ακόμη πιο ενεργά στη συνειδητοποίηση αυτή, στην αλλαγή νοοτροπίας και στην προώθηση λύσεων που θα φέρουν την ελληνική κοινωνία και πολιτεία πιο κοντά στην επιχείρηση και στο όραμα μιας ευημερούσας Ελλάδας.

Εισαγωγικό σημείωμα

Γεωργία Μ. Πανσεληνά

Μαρία Μαυροειδή

«[...] Την διαπαιδαγώγησιν [του βιομηχάνου] αναλαμβάνουν εις όλα τα μεγάλα βιομηχανικά κράτη δύο παραμάνες, ήτοι αφ' ενός μεν το κράτος [...] αφ' ετέρου δε [...] αι προϋπάρχουσαι βιομηχανίαι.

Σε μας εδώ, η μεν μία παραμάνη, η βιομηχανία μας, είναι ακόμη πολύ νέα και αδύνατη, [περιέχουσα] και πολλά άλλα σπέρματα ελληνικής ιδιοσυγκρασίας, ή καλύτερον, ιδιοσυγκρασίας μικράς και πτωχής και απολιτίστου χώρας, οποίον κυρίως το του ατομικού κέρδους. [...]

Αλλά και η άλλη παραμάνη, η σπουδαιότερα, το κράτος, είναι ακόμη κατ' ανάγκην χωριότισσα. Βλέπει τα φορέματα και τις μόδες που φορούν στις πόλεις και προσπαθεί να τα μιμηθή, της λείπει όμως το γούστο, η απαιτούμενη και αισθησία και ανατροφή διά να διαλέξη εκείνο που της πάγει»...

Με αυτή τη χαρακτηριστική παρομοίωση αποδίδονται τα γνωρίσματα του ελληνικού κράτους και του βιομήχανου στις αρχές του 20ού αιώνα, άποψη που διασώζει ο δημοσιογράφος Βλάσης Γαβριηλίδης στην έκδοσή του *Αι νέαι βιομηχανίαι*, περί το 1918. Η αλήθεια είναι πως δεν απείχε πολύ από την πραγματικότητα. Δίπλα, όμως, σε αυτό το «επαρχιώτικο» περιβάλλον υπήρχε και το διαφορετικό. Ήδη είχε εμφανιστεί μία ομάδα βιομηχάνων με εξέγγρα την επιστημονική κατάρτιση, τη διεθνή εμπειρία και το όραμα. Ακριβώς αυτή η μικρή ομάδα αποτέλεσε και τον «σκληρό» πυρήνα του Συνδέσμου Ελλήνων Βιομηχάνων και Βιοτεχνών. Οι ζυμώσεις, το ξεκίνημα και η συσπείρωση αυτών των ολίγων που έθεσαν τις βάσεις της πραγματικής βιομηχανίας στη χώρα, ήταν ακριβώς και οι μεγάλες προκλήσεις για εμάς όταν αναλάβαμε το έργο.

Πρόκληση ήταν να παρακολουθήσουμε τις διαδρομές αυτής της ομάδας των βιομηχάνων που, στο γύρισμα του 20ού αιώνα, προσπαθούσε να συνασπισθεί για την προώθηση των συμφερόντων της με συντεταγμένο τρόπο: από τον κατακερματισμό σε μεμονωμένα ή τοπικά σωματεία στη συνένωση κάτω από «μία σημαία» με ενιαίο πρόγραμμα.

Πρόκληση ήταν ακόμη να ανιχνεύσουμε τις «απότομες στροφές» αυτής της διαδρομής, στις οποίες κάποιοι «εγκατέλειψαν το τρένο»: από το κεντρικό εργαστήρι «εις το οποίον θα μελετώνται αι γνώμαι, αι ιδέαι και προτάσεις» κάθε σωματείου, βιομηχάνου, βιοτέχνη και γενικά εργοδότη στην αμιγώς βιομηχανική οργάνωση. Σήμερα φαίνεται να κλείνει και αυτός ο κύκλος: ο ΣΕΒ παύει να είναι κυρίως «βιομηχανικός» και μετεξελίσσεται σε «επιχειρηματικό».

Μέγιστες προκλήσεις, το χρονικό εύρος – ένας ολόκληρος αιώνας –, αλλά και το ίδιο το αντικείμενο της μελέτης: η ανάδειξη της άγνωστης ιστορίας μιας από τις πιο κομβικές και μακροβιότερες συλλογικές οργανώσεις, για την οποία ελάχιστα πράγματα – όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων – είχαν δει το φως της δημοσιότητας.

Αυτή ακριβώς η μακρά ιστορία με τις ασυνέχειες στις αρχειακές πηγές και –αναπόφευκτα– οι προθεσμίες ολοκλήρωσης του έργου έθεσαν και τους περιορισμούς στην προσέγγιση της εξέλιξης του ΣΕΒ: παρουσιάσαμε την πρώτη κρίσιμη 50ετία, με όσο το δυνατόν αναλυτικότερο και διεισδυτικότερο τρόπο. Επιχειρήσαμε δε να σκιαγραφήσουμε τους παράλληλους βίους: τον πολιτικό και τον οικονομικό καμβά πάνω στον οποίο υφαίνεται η ιστορία του ΣΕΒ. Εξάλλου, η ίδια η ύπαρξη και η δράση του Συνδέσμου επέβαλε μία τέτοια θεώρηση, αφού πολλές φορές τα πολιτικά γεγονότα «εισέβαλλαν» ορμητικά στον ΣΕΒ και, μοιραία, προκαλούσαν την αντίδρασή του· αλλά και οι στόχοι, οι συμμαχίες, οι αποφάσεις του αντικατόπτριζαν –και ταυτόχρονα επηρέαζαν– την πορεία της βιομηχανίας και, εν γένει, της ελληνικής οικονομίας.

Έτσι, στο βαθμό που ο ρόλος του ΣΕΒ ήταν και είναι αυξανόμενα καθοριστικός στα κέντρα λήψης αποφάσεων, υπάρχει ένα δυσανάλογο κενό στις αρχειακές πηγές και στη βιβλιογραφία. Από την αρχή της ερευνητικής μας προσπάθειας, διαπιστώσαμε –με μια ικανή δόση απογοήτευσης– τη διάσταση ανάμεσα στα λόγια του δυναμικού προέδρου του ΣΕΒ Χριστόφορου Κατσάμπα, το 1952, και στην πραγματικότητα του σήμερα: «Το αρχείο, κύριοι, το οποίον τηρεί ο Σύνδεσμος, αποτελεί την πηγή στοιχείων, όχι μόνον διά τους ξένους, όχι μόνον διά την κυβέρνησιν, αλλά και δι' όλας τας κρατικά υπηρεσίας εν γένει».

Δυστυχώς, το αρχείο του ΣΕΒ που έχει διατηρηθεί, παρουσιάζει χρονικά άλματα. Κυρίως, όμως, απουσιάζουν τεκμήρια που αφορούν την πρώτη εικοσαετία, τη σημαντική εποχή ίδρυσης και εδραίωσης του Συνδέσμου. Το κενό αυτό προσπαθήσαμε να καλύψουμε με άλλες πηγές, αρχειακές και βιβλιογραφικές, ανασύροντας κοπιαστικά τις όποιες –φειδωλές έστω– πληροφορίες γι' αυτή την περίοδο. Κατά συνέπεια, υποθέσεις εργασίας, που δύσκολα επιβεβαιώνονται και τεκμηριώνονται, παραμένουν συνειδητά μετέωρες στο έργο, ως έναυσμα για την περαιτέρω ιστορική έρευνα.

Σε κάθε περίπτωση, βασικός μας στόχος ήταν η αξιοποίηση του σωζόμενου αρχειακού υλικού του Συνδέσμου, με επίκεντρο τα χειρόγραφα πρακτικά των διοικητικών συμβουλίων και των γενικών συνελεύσεων. Καταβάλαμε προσπάθειες να συνθέσουμε την ιστορία του Συνδέσμου «εν πλάτει και διά μακρών». Ωστόσο, η προσέγγιση αυτής της μακροπεριόδου στην ασφυκτική –δική μας– μικροπερίοδο των 18 μηνών είναι επόμενο να παρουσιάζει ελλείψεις και παραλείψεις. Τουλάχιστον, ελπίζουμε ότι η μελέτη μας αυτή μπορεί να ανοίξει ένα παράθυρο στον επιστημονικό διάλογο. Ό,τι αφήσαμε αναπάντητο, ας γίνει πρόκληση για μελλοντική ιστορική έρευνα...

Ευχαριστίες

Θα θέλαμε και από αυτή τη θέση να ευχαριστήσουμε θερμά όλους όσοι μάς συνέδραμαν στην παρούσα μελέτη:

Τον πρώην πρόεδρο του ΣΕΒ, Οδυσσέα Κυριακόπουλο, με τον οποίο ξεκινήσαμε, αλλά δεν τερματίσαμε.

Τον Γιάννη Δραπανιώτη, πρώην γενικό διευθυντή του ΣΕΒ και νυν σύμβουλο του προέδρου, για την ιδέα της έκδοσης, την πίστη και τη στήριξή του καθ' όλη τη διάρκεια του εγχειρήματος.

Τον Θεόδωρο Παπαλεξόπουλο, σύμβουλο διοίκησης της Α.Ε. Τσιμέντων Τιτάν και επί χρόνια πρόεδρο του ΣΕΒ, για τη μεθοδική ανάγνωση των κειμένων, καθώς και για τα τεκμήρια που μας διέθεσε.

Τον Λευτέρη Αντωνακόπουλο, πρόεδρο της εταιρείας ΕΛΙΝ-Βιοκαύσιμα και πρώην πρόεδρο της ε.ε. του ΣΕΒ, για την υπόδειξη στοιχείων και για τα ανακουφιστικά σχόλιά του.

Τον επιχειρηματία Γεώργιο Τσάτσο, με τη μακρά προσωπική αλλά και οικογενειακή παρουσία στον Σύνδεσμο, για την πραγματικά εις βάθος μελέτη του βιβλίου, την ενθάρρυνσή του και τις εύστοχες παρατηρήσεις του.

Τον Τάκη Πολίτη, επιστημονικό διευθυντή του ΙΟΒΕ, για τις πολύτιμες επισημάνσεις και τις ιδιαίτερες αποχρώσεις.

Τον Γεώργιο Αγγέλου, πρώην εργατικό σύμβουλο του ΣΕΒ, για τις φωτογραφίες που έθεσε υπόψη μας.

Την Αλέκα Κοτσάνη, γραμματέα-στέλεχος του Γραφείου Τύπου, Δικτύου Επικοινωνίας και Δημοσίων Σχέσεων του ΣΕΒ, για τη φροντίδα του αρχειακού υλικού και την προσκόμιση στοιχείων.

Τη Βιβή Ραΐση, υπεύθυνη Δημοσίων Σχέσεων του ΣΕΒ, για την επιλογή εικονογραφικού υλικού από το Αρχείο του Συνδέσμου.

Τον πρόεδρο του Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου (Ε.Λ.Ι.Α.) Μάνο Χαριτάτο και τον πάντα πρόθυμο συνεργάτη του Γιώργο Χαρωνίτη, την προϊσταμένη της Μπενακειού Βιβλιοθήκης της Βουλής, Αικατερίνη Φλεριανού, τον Νίκο Παντελάκη, στέλεχος Γ' Κλιμακίου Ιστορικού Αρχείου της ΕΤΕ και τον Ζήσιμο Συνοδινό, προϊστάμενο Τμήματος Ιστορικού Αρχείου της ΕΤΕ, για την πρόσβαση στα αρχεία και τις συλλογές τους, καθώς και για την παραχώρηση τεκμηριωτικού υλικού.

Τον δημοσιογράφο Αντώνη Παπαγιαννίδη, για τη διάθεση του χρόνου του και τις υποδείξεις του.

Τον πολύτιμο βοηθό έρευνας, ιστορικό Γιάννη Σκαλιδάκη, για την κοπιώδη αναδίφηση στα αρχεία, την ιώβειο υπομονή του και την αμέριστη συμπαράστασή του.

Για την ενθάρρυνση και την εμπιστοσύνη της, από την αρχή έως το τέλος του έργου, τη Χριστίνα Αγριαντώνη, καθηγήτρια Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, που κυριολεκτικά σάρωσε τα κείμενά μας. Με τις ιστορικές αναζητήσεις, συζητήσεις, αναλύσεις, εμβαθύνσεις της είναι για μας δάσκαλος-καθοδηγητής της επιστημονικής πορείας μας...

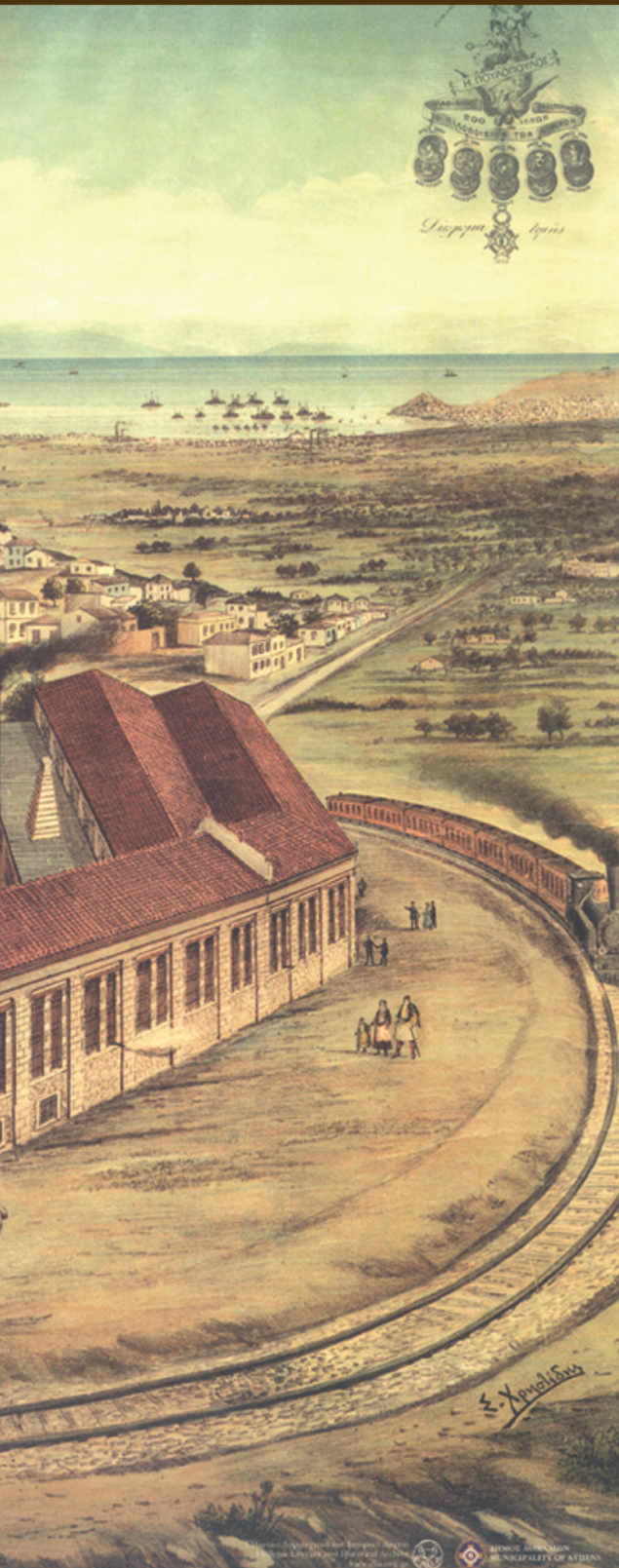
Την Αλεξάνδρα Κ. Βοβολίνη-Λασκαρίδη, εκδότρια-διευθύντρια των Εκδόσεων Κέρκυρα, που πίστεψε σε μας – και, προπαντός, μας υποστήριξε σε κρίσιμες στιγμές. Για την «εμμονή» της να διατηρήσει –και να αποδώσει στην έρευνα– το πολύτιμο Αρχείο Βοβολίνη, καρπό της πολύχρονης εργασίας του Σπύρου Βοβολίνη, που άλλωστε παρακολούθησε τον ΣΕΒ από την ίδρυση του περιοδικού του *Βιομηχανική Επιθεώρησης* το 1934 –σήμερα υπό την επωνυμία *Οικονομική Επιθεώρηση*–, και του Κωνσταντίνου Βοβολίνη, που συνέλεξε με συνέπεια ένα θησαυρό πληροφοριών για την οικονομική ιστορία.

Τέλος, όσους μας ανέχτηκαν την περίοδο της συγγραφής (που δεν είναι και λίγοι)...

210. THE BAYNE
ΕΣΤΑΤΕΛΑΣ ΤΩ ΑΘΗΝΑΙ

Από τους συλλόγους
στον Σύνδεσμο:
Το πλαίσιο, οι σκέψεις,
οι προσδοκίες

Ι. Εμβρυώδης βιομηχανία: «Υπέρ της βιομηχανικής αμίλλης...»

«Και η λογική όθεν και η ιστορία και τα παραγγέλματα αυτών των ιδίων διδασκάλων της ελευθερίας του εμπορίου μάς υπαγορεύουσιν ότι, δέον να διακρίνωμεν δύο εποχάς κατά πάσαν βιομηχανικήν παραγωγήν, την της νηπιότητος και την της ωριμότητος και προόδου αυτής. Η εγχώριος βιομηχανία κατά την πρώτην αυτής εποχήν δείται συνδρομής, προστασίας και εμπυκώσεως, εάν δεν θέλωμεν να ίδωμεν αυτήν μαραινομένην και θνήσκουσαν εν τη γενέσει της...».¹ Αυτές τις σκέψεις κατέθετε ο Ιωάννης Σκαλτσούνης, το 1868, και, προφανώς, δεν είχε άδικο.

Η ελληνική βιομηχανία, λοιπόν, γεννιέται στα μέσα του 19ου αιώνα. Ωστόσο, τα πρώτα της σταθερά βήματα επιχειρούνται στην ασφυκτικά περιορισμένη ελληνική επικράτεια κατά την περίοδο 1867-1874, όταν η οικονομία γενικότερα διάγει τον πρώτο αναπτυξιακό κύκλο της. Εκατό νέα ατμοκίνητα εργοστάσια ιδρύονται, με κύριο προσανατολισμό στην εγχώρια αγορά: αλευροβιομηχανίες, βαμβακουργίες, βιομηχανίες τροφίμων, σαπωνοποιίες, ελαιουργίες, οινοποιίες, βυρσοδεψεία και μηχανουργεία. Σε αυτή την πρώιμη φάση ανάπτυξης, από όλους τους κλάδους η βαμβακουργία παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση παραγωγής. Σχεδόν ταυτόχρονα εκδηλώνεται υψηλός «μεταλλευτικός πυρετός», με εντατικές έρευνες του υπεδάφους και συστηματικές προσπάθειες εκμετάλλευσης του ορυκτού πλούτου της χώρας. Πρόδρομη και ηγετική θέση στις προσπάθειες αυτές κατέχει η μεταλλουργία μολύβδου στο Λαύριο, που ιδρύθηκε το 1865. Βέβαια, ο μηχανολογικός εξοπλισμός, η τεχνογνωσία και τα καύσιμα αποτελούσαν την εποχή εκείνη –και για πολύ καιρό ακόμη– εισαγόμενα είδη.²

Η έξοδος των κεφαλαίων –συσσωρευμένων κυρίως από τις παραδοσιακές δραστηριότητες του εμπορίου και του δανεισμού της αγροτικής παραγωγής– προς τη βιομηχανία έβρισκε την εποχή εκείνη έναν επιπλέον σύμμαχο, το ευνοϊκό φορολογικό σύστημα. Αλλά και οι τραπεζικοί οργανισμοί συμπορεύθηκαν με τις νέες τάσεις. Δεν ήταν τυχαία η ίδρυση τραπεζών, που φιλοδοξούσαν να επενδύσουν στην πολλά υποσχόμενη νεαρή βιομηχανία. Η Γενική Πιστωτική Τράπεζα (1872) και η Τράπεζα Βιομηχανικής Πίστεως (1873) κινήθηκαν προς αυτή την κατεύθυνση. Η τελευταία, απόρροια συνεργασίας της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, κωνσταντινουπολιτών κεφαλαιούχων και ελλήνων επιχειρηματιών, εκτός από τις εν γένει τραπεζικές εργασίες, αναλάμβανε βάσει καταστατικού «την σύστασιν και την διεύθυνσιν διαφόρων επιχειρήσεων βιομηχανικών ή κοινής ωφελείας» ή/και συμμετείχε σε άλλες ανάλογες επιχειρήσεις.³

Από τη σκοπιά του κράτους ήδη από την οθωνική περίοδο, στο πλαίσιο των –όποιων– προσπαθειών διαμόρφωσης οικονομικής πολιτικής, εναρμονισμένης με τις σύγχρονες απαιτήσεις, εγγραφόταν η ίδρυση της

Η περιορισμένη ελληνική επικράτεια το 1852. Η συνοριακή γραμμή εκτεινόταν από τον Ακελώ έως τον Σπερχειό και από τα νησιά περιλαμβάνονταν μόνο η Εύβοια, οι Σποράδες και οι Κυκλάδες. Αργότερα, έγινε η ένωση των Ιονίων Νήσων, 1864, και η προσάρτηση της Θεσσαλίας, 1881. (Ε.Λ.Ι.Α.)

ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1873
ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
 ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, ΠΑΤΡΑΙΣ ΚΑΙ ΒΟΛΩ
 ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΕΡΜΟΥ

ΕΝΕΡΓΕΙΑ: Ἀγοραπωλησίας Συναλλάγματος καὶ Χρυσοῦ. — Ἐκδοσὶν πιστωτικῶν ἐπιστολῶν, ἐπιταγῶν ἐπὶ τῶν Ὑποκαταστημάτων καὶ τῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ ἀνταποκριτῶν τῆς. — Προεξοφλήσεις. — Εἰσπράξεις ἐπιταγῶν φορτωτικῶν, τοκομεριδίων κτλ. — Ἀγορὰν καὶ πώλησιν τίτλων ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ.

ΔΕΧΕΤΑΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ

	εἰς πρώτην ζήτησιν	3	0/0
Εἰς τραπεζογραμμάτια πληρῶνους	μετὰ τρεῖς μῆνας	3	1/4 0/0
	» ἕξ μῆνας	3	1/2 0/0
	» ἓν ἔτος	4	0/0
	» δύο ἔτη καὶ ἐπέκεινα	5	0/0

Διὰ καταθέσεις εἰς χρυσὸν ἢ Τράπεζα πληρῶνει τόκον ἀνώτερον.

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ

Δέχεται καταθέσεις ἀποδοτέας εἰς πρώτην ζήτησιν μετὰ τόκον 4 0/0.

ΑΝΑΤΟΚΙΣΤΙΚΑΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ

Ὅπως ἐνθαρρύνῃ τὸ πνεῦμα τῆς οἰκονομίας παρα τῷ λαῷ ἐν Ἑλλάδι ἡ Τράπεζα Βιομηχανικῆς Πίστεως τῆς Ἑλλάδος ἐγκαινιάζει τὴν νεὰν ὁλοῦς διὰ πιστωτικῶν ἰδρυμα ὑπηρεσιῶν ταύτην, δεχομένη :

1) Καταθέσεις μηνιαίας 10 μέχρι 100 δραχμῶν.				
2) » » ἕξ ἀπ᾽ 1000 μέχρι 100,000 δραχμῶν.	5 ἔτη Δρ.	673.26		
	10 » »	1,514.31		
	15 » »	2,564.94		
	20 » »	3,877.40		

Κατάθεσις Δρ. 1000 ἐφ᾽ ἅπαξ ὑπερδιπλασιάζεται μετὰ 15 ἔτη ἀναδιπλαζομένη ἐκ Δρ. 2079.92.
 Διὰ τῶν ἀνατοκιστικῶν καταθέσεων πᾶς τις δύναται νὰ ἐτοιμᾷ

ΠΡΟΙΚΑ, ΣΥΝΤΑΞΙΝ ἢ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

Καταθέσεις ἀνατοκιστικαὶ γίνονται δεκταὶ καὶ παρὰ τοῖς ὑποκαταστήμασι καὶ παρὰ τοῖς κυριωτέροις ἀνταποκριταῖς τῆς Τραπεζῆς.
 Ὅ αἰτῶν θέλει λαμβάνει σχετικὸν βιβλιαριον περιέχον τὸν κανονισμὸν καὶ τοὺς πίνακας. — Πᾶσα πληροφορία δι' ἀλληλογραφίας ἢ προφορικῶς παρὰ τῆ Τραπεζῆς.

Ἡ ἐλληνικὴ βιομηχανία, στα πρώτα σταθερὰ τῆς βῆματα (1867-1874), ἐνισχύθη ἀπὸ τραπεζικοὺς οργανισμοὺς, που ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους ἀκριβῶς τὴν ἴδια περίοδο. Σὲ αὐτὴ τὴν προοπτικὴ κινήθηκε καὶ ἡ Τράπεζα Βιομηχανικῆς Πίστεως, ἡ ὁποία ἰδρύθηκε τὸ 1873. Σὲ μόλις δύο χρόνια ἐπέτυχε τὴν ἐξαγορὰ τῆς ἐταιρείας τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀθηνῶν-Πειραιῶς. (Εφ. Οικονομικὴ Ἑλλάς, Νοέμβριος 1903 - Ἀρχεῖο Βοβολίνης)

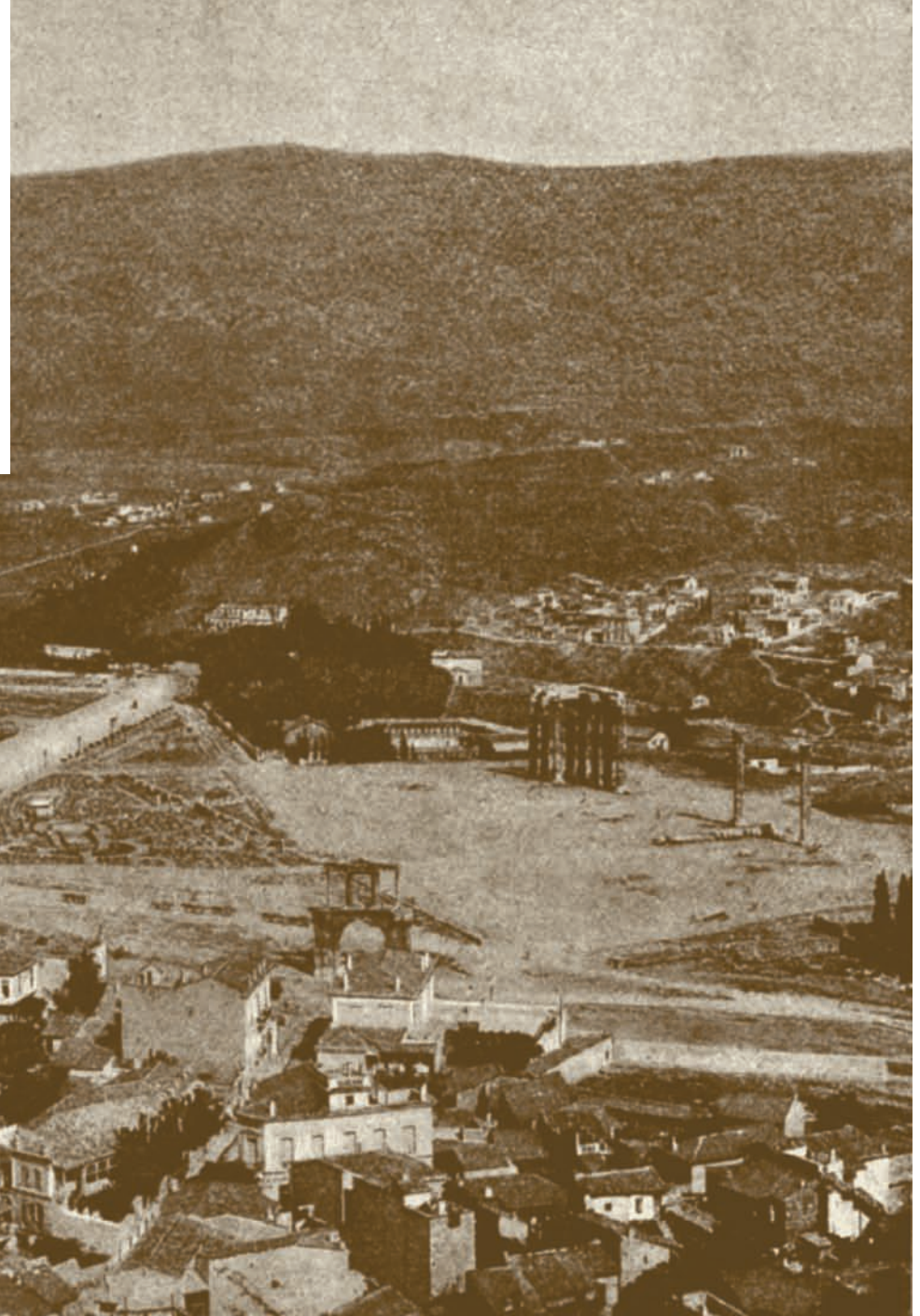
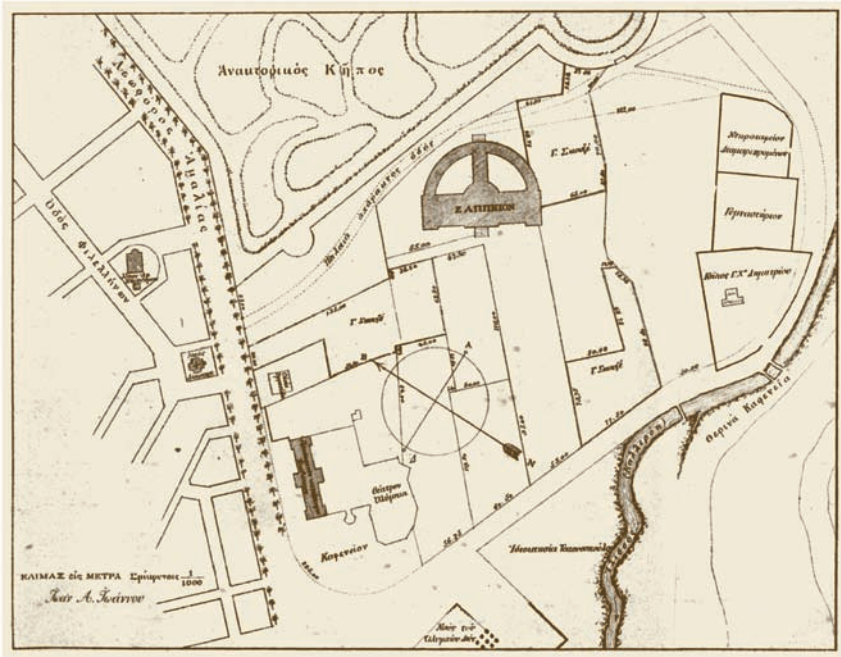
Επιτροπῆς ἐπὶ τῆς Εμψυχώσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας (1837), με σκοπὸ τὴν υποβολὴ προτάσεων γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας καὶ με πρῶτο πρόεδρο τὸν Γεώργιο Κουντουριώτη. Ὑπογραμμίζεται ὅτι ὁ ὅρος «βιομηχανία» σὲ αὐτὴ τὴν πρῶτην περίοδο ἐνσωμάτωνε σχεδὸν κάθε παραγωγικὴ δραστηριότητα.⁴

Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ Επιτροπὴ ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση καὶ τὴν ἐποπτεία τῶν πρώτων Ὀλυμπίων, ὅπως ὀνομάστηκαν οἱ διαγωνισμοὶ ἐλληνικῶν προϊόντων. Τὸ 1856, με χορηγία τοῦ μεγαλοεπιχειρηματία Εὐαγγέλη Ζάππα (1800-1865), ἀποφασίστηκε ἡ διοργάνωση βιομηχανικῶν ολυμπιάδων, με ἐκθέσεις ἀνά τετραετία καὶ με ἐκπαιδευτικὰ προγράμματα «πρὸς τελειοποίησιν τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας». Ὑπὲρ, λοιπόν, τῆς «βιομηχανικῆς ἀμίλλης», τὸ 1859 πραγματοποιήθηκαν τὰ πρῶτα Ὀλύμπια. Ἡ δευτέρη βιομηχανικὴ ολυμπιάδα ἐγένετο πολὺ ἀργότερα, τὸ 1870, καὶ τὸ 1875 ἡ τρίτη. Ἡ τέταρτη καὶ τελευταία διοργάνωση τῶν Ὀλυμπίων συνδυάστηκε με τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ζαππεῖου Μεγάρου, τὸ 1888, οἱ ἐργασίες γιὰ

Έγχρωμη αφίσσα της μεταλλουργίας Λαυρίου, αφιερωμένη στην πρώτη 25ετία της, το 1890. Η ελληνογαλλική εταιρεία Hilarion Roux et Cie εγκαίνισσε το 1865 ένα εντυπωσιακού μεγέθους βιομηχανικό συγκρότημα για την εκμετάλλευση των αρχαίων σκωριών και την εξαγωγή αργυρούκου μολύβδου. (Ε.Λ.Ι.Α.)

Αριστερά επάνω, τοπογραφικό σχέδιο της περιοχής του Ζαπτείου από τον Ιωάννη Ιωάννου, προ του 1887. Στη φωτογραφία, διακρίνεται οι περιβάλλον χώρος και το Ζάππειο Μέγαρο στην άκρη αριστερά, το 1891.

Το Μέγαρο εγκαινιάστηκε το 1888 και φιλοξένησε τα Δ' Ολύμπια.

Στην έκθεση αυτή, «βαθιάτην αίσθησιν, εγγίζουσαν τα όρια της καταπλήξεως» προκάλεσε το ηλεκτρικό φως που εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην Αθήνα. Επάνω, χαρακτηριστική γειογραφία της εποχής για το σιδηροδρομικό δίκτυο, έργο του Χαρίλαου Τρικούπη.

(Οργανισμός της των Ολυμπίων Επιτροπής, 1892,

περ. Εστία, Ιανουάριος-Ιούνιος 1891 και

εφ. Το Άστυ, Μάιος 1890, αντίστοιχα - Αρχείο Βοβολίης)

την ανέγερση του οποίου διήρκεσαν 14 ολόκληρα χρόνια.⁵ Επιπλέον, η Επιτροπή επί της Εμφυχώσεως της Εθνικής Βιομηχανίας μερίμνησε και για τη συμμετοχή της χώρας σε διεθνείς εκθέσεις «γεωργίας, βιομηχανίας και των ωραίων τεχνών» στο Παρίσι (1867), στη Βιέννη (1873) κ.α.⁶ Πάντως, η Επιτροπή, παρά το φιλόδοξο του τίτλου της, δεν επέδειξε ανάλογο έργο. Ίσως γι' αυτό και ο Ι. Σκαλτσούνης σχολιάζε καυστικά τα μέτρα υπέρ της βιομηχανίας, το 1868: «Εγγράφομεν κατ' έτος εις τον προϋπολογισμόν μας δρ. 12.000 (!) προς εμφύχωσιν της γεωργίας και βιομηχανίας. Το ποσόν τούτο ανεβιβάσθη κατά το 1866 εις δρ. 55.000, αλλ' εκ τούτων αι μεν 30.000 έπρεπε να χρησιμεύσωσι διά τας δαπάνας της εν Παρισίοις εκθέσεως, αι δε 12.000 προς πληρωμήν του ενοικείου του θεάτρου!».⁷

Ωστόσο, η παρατεταμένη διεθνής ύφεση, γνωστή ως Μεγάλη Ύφεση, των χρόνων 1873-1896, συμπαρέσυρε την ελληνική οικονομία, με χαρακτηριστικά την αστάθεια και τις διαδοχικές κρίσεις. Πρώτο θύμα της ύφεσης υπήρξε ο αγροτικός κόσμος: δραματική συρρίκνωση του εισοδήματός του και έντονη μεταναστευτική κινητικότητα, εντός και εκτός συνόρων. Η εμπορική κρίση της περιόδου 1874-1875 κορυφώθηκε με τη διακοπή των ανταλλαγών στην Ανατολική Μεσόγειο λόγω του ρωσο-τουρκικού πολέμου (1876-1878). Στη συνέχεια σημειώθηκε ύφεση και αμέσως μετά μία περίοδος σύντομης έξαρσης της οικονομίας (1880-1882).

Η βιομηχανία παρακολουθούσε τις ανάλογες διακυμάνσεις της οικονομίας: την κρίση της περιόδου 1875-1879 διαδέχονται η επέκταση και η καθετοποίηση των βιομηχανικών μονάδων με υψηλό και εύκολο δανεισμό, λόγω της αναγκαστικής κυκλοφορίας χαρτονομίσματος και της ενίσχυσης της βιομηχανικής πίστης εκ μέρους της εύρωστης Εθνικής Τράπεζας.

Παράλληλα, από τις αρχές του 1880 εξελίσσεται η αναπτυξιακή προσπάθεια των κυβερνήσεων Τρικούπη: εδραίωση του πολιτικού συστήματος, εκσυγχρονισμός του κράτους, δημιουργία βασικών συγκοινωνιακών υποδομών και εκτεταμένων δημόσιων έργων με μεγάλο εξωτερικό δανεισμό και δυναμική κρατική παρέμβαση στην οικονομία.⁸

Η βαθιά κρίση της διετίας 1884-1885, εν τούτοις, επέφερε βαρύ πλήγμα στον εμποροβιομηχανικό κόσμο, με τη θεαματική κάμψη της εμπορικής κίνησης, τη χρηματιστηριακή

αναταραχή και την απότομη αναστολή των πιστώσεων της Εθνικής Τράπεζας. Η βιομηχανία αναδιπλώνεται και εμφανίζει τις πρώτες τάσεις συγκέντρωσης. Από τις πλέον χαρακτηριστικές περιπτώσεις, οι Αδελφοί Ρετσίνα στον Πειραιά (σημειωτέον ότι η πειραιϊκή βιομηχανία υπέστη τα μεγαλύτερα τραύματα από την κρίση), που αγοράζουν τέσσερις από τις χρεοκοπημένες επιχειρήσεις του κλάδου της βαμβακουργίας.⁹

Και η επόμενη δεκαετία του 1890, όμως, λίγο πριν κλείσει η αυλαία του 19ου αιώνα, έμελλε να είναι ταραχώδης. Οξύτατη δημοσιονομική κρίση, που οδήγησε στο γνωστό «δυστυχώς επτωχεύσαμεν» το 1893. Απογοήτευση και πικρία και για τα εθνικά ζητήματα: ελληνική αποτυχία –και αστοχία– στον ελληνο-τουρκικό πόλεμο του 1897. Συνεπακόλουθο, ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος (1898). Αλλά, μέσα σε αυτό το ομικλώδες, αβέβαιο τοπίο, ο προβληματισμός και η περισυλλογή –φυσικές συνέπειες άλλωστε κάθε κρίσης– φαίνεται πως άνοιξαν δρόμους... Και η βιομηχανική σκέψη είχε ήδη επιδείξει τα πρώτα σημάδια ωρίμανσης.

Ο Χαρίλαος Τρικούπης (1832-1896) ανέλαβε το δύσκολο έργο του εκσυγχρονισμού του ελληνικού κράτους και της δημιουργίας οδικού και, κυρίως, σιδηροδρομικού δικτύου, που ήταν και το μεγάλο του όραμα. Μεταξύ των σημαντικότερων δημόσιων έργων της περιόδου συγκαταλέγεται η διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου που ξεκίνησε το 1882 και ολοκληρώθηκε το 1893. Στη φωτογραφία, στιγμιότυπο από τα εγκαίνια της τομής του Ισθμού στις 22 Απριλίου 1882. (Περ. *Εστία*, Ιανουάριος-Ιούνιος, 1893 - Αρχείο Βοβολίνη)

Ο Σπυρίδων Π. Πυρρή (1832-1918), «ρέκτης, δραστήριος και πρότυπον τιμότητος και βιομηχανικού πνεύματος» επιχειρηματίας, ξεκίνησε τη σταδιοδρομία του ως έμπορος (από τους πρώτους εισαγωγείς, μαζί με τον Γεώργιο Σκουζέ, αμερικανικού πετρελαίου στην Ελλάδα) και δημιούργησε ένα από τα πρώτα εριοργεία στην Αθήνα, την Εργάνη Αθηνά, στους Αμπελόκηπους το 1888. (Αρχείο Βοβολίνης)

2. Προς την ενηλικίωση: «Ότι δε η ελληνική ιδιοφυΐα δύναται να κάμη θαύματα, αποδεικνύεται εκ της επιτυχίας, ήτις έστεψε τα πρώτα βήματα των παρ' ημίν ολίγων βιομηχάνων»

«Κατά το 1885 εσκεπτόμην την αποκατάστασιν των παιδιών μου, τι έργον να τους δώσω, όπως και αυτοί φανώσι χρήσιμοι εν τη κοινωνία. Διότι ιατρούς, δικηγόρους και διδασκάλους δεν ήθελον να τους κάμω. Επροτιμούσα να γίνουν βιομήχανοι και παραγωγοί εις την κοινωνίαν... Εσκέφθην να τους στείλω εις την Ευρώπην να εκμάθωσι την υφαντουργικήν και τσοχοποιάν, όπου τοιούτον εργοστάσιον εν Ελλάδι δεν υπήρχε και ήτο άγνωστον εις τον τόπον μας, και αυτό το έργον μου ήρεσκε να σπουδάσωσι τα παιδιά μου».¹⁰

Τέτοιες σκέψεις ταλάνιζαν τον Σπυρίδωνα Π. Πυρρή, πατέρα του μετέπειτα βιομηχάνου και ιδρυτικού στελέχους του Συνδέσμου Ελλήνων Βιομηχάνων και Βιοτεχνών (ΣΕΒΒ) Άγγελου Πυρρή, το 1885. Το ενδιαφέρον σε αυτές τις πατρικές ανησυχίες είναι η ανάδυση της νεωτερικής σκέψης που προτάσσει την ενασχόληση με τη βιομηχανία, έναντι των παραδοσιακών δραστηριοτήτων του εμπορίου, αλλά

και της παροχής υπηρεσιών. Η επιθυμία του ρέκτη επιχειρηματία Σπυρίδωνα Πυρρή να κατευθύνει τα παιδιά του στη βιομηχανία, ιδιαίτερα σε μια περίοδο που βρίσκεται ακόμη στα σπάργανά της και αναζητεί ρίζες και ταυτότητα, σηματοδοτεί με τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο τη στροφή ορισμένων ομάδων της αστικής τάξης στην Ελλάδα. Η βιομηχανική δράση και ο φορέας της, ο βιομήχανος, περιβάλλονται με το κοινωνικό κύρος που τους αναλογεί: εκείνο του παραγωγού, που είναι χρήσιμος στην κοινωνία του και που διακρίνεται για το ανήσυχο πνεύμα και την οξυδέρκειά του, ανιχνεύοντας το καινοφανές και πρωτοπόρο επιχειρείν.

Το έδαφος, επομένως, για το δεύτερο αναπτυξιακό κύκλο της βιομηχανίας είχε προετοιμαστεί. «Άνδρες επιχειρηματίαι, φιλοπρόοδοι, φιλοπάτριδες, διεκινδύνευσαν περιουσίας, τις οίδε τίσι κόποις και μόχθοις κτηθείσας, όπως διανοίξωσι και παρ' ημίν νέον κλάδον βιωτικού σταδίου, όπως θέσωσι τας βάσεις της εθνοσωτηρίου βιομηχανίας» σημειωνόταν με ενθουσιασμό στο *Ημερολόγιο της Εφημερίδος των Κυριών*

της Καλλιρρόης Παρρέν το 1891.¹¹ Από τις αρχές του 1890, λοιπόν, οι συνιστώσες είχαν αλλάξει: η υποτίμηση του νομίσματος λειτουργούσε σαν προστατευτικό πέπλο, ο βαθμιαίος μαρασμός, η καθήλωση και η τελική έξοδος του αγροτικού κόσμου προς τα αστικά κέντρα –που άλλαξαν ριζικά– εξασφάλιζαν άφθονο εργατικό δυναμικό. Στο μεταίχμιο των δύο αιώνων, σημαντική ήταν επίσης η παρουσία νέων πιστωτικών ιδρυμάτων, όπως της πρώτης τράπεζας καταθέσεων στην Ελλάδα, της Τράπεζας Αθηνών (1893), που εξαγόρασε το 1906 την κατά 20 χρόνια παλαιότερη Τράπεζα Βιομηχανικής Πίστωσης,¹² της Τράπεζας της Ανατολής (1904), της Λαϊκής Τράπεζας (1906) και της Εμπορικής Τράπεζας (1907), διάδοχης της Τράπεζας Εμπεδοκλέους.

Αλλά και η νέα δυναμική επιχειρηματική γενιά, με εκέγγυα τη θετική επιστημονική κατάρτιση και τη γνώση των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων στη Δύση, ήταν έτοιμη για δράση. Σε αυτή την πολυεπιχειρηματική ομάδα κυρίως, που θα αποτελέσει και τον πυρήνα του ΣΕΒΒ αργότερα, οφείλεται και η αλλαγή στο ελληνικό βιομηχανικό τοπίο, με την ίδρυση των πρώτων χημικών βιομηχανιών, μονάδων παραγωγής τσιμέντου και ηλεκτρικής ενέργειας. Παράλληλα, επεκτείνεται η βιομηχανία οίνου και οινοπνευμάτων, λόγω ευνοϊκής συγκυρίας, ενώ η μεταλλουργία εκσυγχρονίζεται. Δίπλα σε αυτές τις εντυπωσιακά, για τα ελληνικά δεδομένα, οργανωμένες και καθετοποιημένες μονάδες, δημιουργείται και πλήθος μικρότερων στους παραδοσιακούς κλάδους με περιορισμένη εκμηχάνιση. Και είναι τόση η κινητικότητα προς τη βιομηχανία που η εφημερίδα *Ακρόπολις* το 1892 καταχωρίζει άρθρο υπό το σαρκαστικό τίτλο «Η φάμπρικα της εγχωρίου»: «Άλλο αυτό κακόν, το οποίον μας κατέλαβε πάλιν, άλλο αυτό είδος αμαρτίας κολοκοτρωνείκας διά να φορολογούμεθα όχι μόνον από το Κράτος με τας μεγάλας ιδέας και τα μεγάλα του φούμαρα, αλλά και από μερικούς κυρίους, εις τους οποίους κατέβηκεν ή κατεβαίνει η ιδέα να γίνουν βιομήχανοι...».¹³

Το ενδιαφέρον και η μέριμνα του κράτους για την ανάπτυξη της ελληνικής βιομηχανίας/οικονομίας, και σε αυτή την περίοδο, ήταν περιορισμένα, ελλιπή. Προσπάθειες εκπροσώπησης της χώρας σε διεθνές επίπεδο, όπως στην έκθεση στο Παρίσι το 1889, με τις ενθουσιώδεις δηλώσεις του Γεωργίου Α΄ «Η Ελλάς αντεπροσωπεύθη εις την έκθεσιν, διότι και η χώρα μας δεν αποξενούται των τόσων μεγάλων έργων, άτινα εθαύμασα εν τη γαλλική πρωτευούσῃ»,¹⁴ ή στο Σικάγο το 1892, όπου ο Τρικούπης παρενέβη προσωπικά προκειμένου να προβληθεί η σταφίδα –που περνούσε την πιο βαθιά κρίση, μαζί με τον αγροτικό κόσμο της Πελοποννήσου που βρισκόταν στα όρια της απόγνωσης– «διά την οποίαν θα καταβληθή πάσα προσπάθεια όπως σταλή εις μέγα ποσόν»,¹⁵ παρέπεμπαν μάλλον σε σπασμωδικές κινήσεις, παρά σε οργανωμένη συστηματική οικονομική πολιτική. Εξάλλου, ακόμη και στο επίπεδο των εκθέσεων, η κρατική στήριξη απουσίαζε και στη διοργάνωση της πρώτης διεθνούς έκθεσης στην Αθήνα (Μάιος-Οκτώβριος 1903).¹⁶

Εντυπωσιακή λιθογραφία της εταιρείας Γ. Στάγγελ και Σια, περί το 1903. Το νέο μεγάλο εργοστάσιο πλοιοΐας του Ηλία Πουλόπουλου ιδρύθηκε το 1896. Κατελάμβανε ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο στην περιοχή των Πετραλώνων και αποτέλεσε πρώτο θέμα στον αθηναϊκό τύπο της εποχής: «Ο εισερχόμενος εκπλήσσει όντως προ του απειραριθμού και της μεγάλης ποικιλίας των εν αυτώ μηχανημάτων, ατμοκινήτων και μη, απάντων προωρισμένων διά την κατασκευήν πύλων». (Ε.Λ.Ι.Α.)

